

280091

280091

LUCEAFĂRUL

1

UNIVERSITATEA DE CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERĂ
472 1511
CLUJ-NAPOCA

Serie nouă

Aprilie 1941

Anul I.

208

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE: **Victor Papilian, Grigore Popa și Olimpiu Boitoș**

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, Mihai Beniuc, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Alex. Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Dimitrie Danciu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Victor Iancu, Ștefan Manciulea, Aurel Marin, C. Munteanu, Teodor Murășanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Oiteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, D. D. Roșca, M. Samarineanu, Constantin Sassu, I. V. Spiridon, D. Stăniloae, Octav Șuluțiu, Horia Teculescu.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat
se vor trimite pe adresa redacției.

*

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

*

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată
să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.

Abonamente: În țară, pentru particulari, anual Lei 300.—
pentru autorități și instituții „ 1000.—
În străinătate dublu.
Exemplarul Lei 30.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tiparul Tipografiei „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu.

Secretar de redacție: **Olimpiu Boitoș.**

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

Comitetul de redacție:

Victor Papilian, D. Stăniloae, Olimpiu
Boitoș, Mihai Beniuc și Grigore Popa

Serie nouă – Anul I

Sibiu, 1941

Tiparul Tipografiei „Dacia Tratană” S. A.

Cuvânt de început

Aprindem, din nou, vatra de foc a „Luceafărului“!

În jurul ei s'au oțelit odinioară personalitățile care credeau într'o Românie mare și puternică și s'au încălzit pasiunile celor chemați ca, prin jertfa vieții lor, să biruiască munții și istoria și să rotunjească fruntariile Daciei de totdeauna. Astăzi, cu ochii țintă la tremurul stelar al Luceafărului ce vestește la orizont aurora reînvierii noastre istorice, ne adunăm, iarăși și iarăși, în cercul lui de lumină, ca uniți în faptă, în cuget și simțire, să-i continuăm drumul, să-i adâncim temeiurile și să-i sporim vijelia de luptă românească.

Rânduți pe linia de bătaie a *Luceafărului*, vom face din durerea de azi vi-forul victoriei de mâine.

Luceafărul nostru, așa dar, își țese lumina din razele celui care altădată înfrăța inimile Românilor din ruptele zări ale vitregiei politice. El va împlini, în cuvânt, nădejtile și certitudinile gândului, slujind Patria largă, românească, peste hotarele timpului sălbatic. *Luceafărul* va duce în casa românească aerul tare al credinței în drepturile veșnice ale neamului. Va aminti vremii sfâșiate de nedreptate și ură că prin permanentele spiritualității românești mai curge sângele vărsat din belșug pe plaiurile transilvane! Cuvântul va mai sfărâma odată lanțurile trecătoarelor istorii spre împlinirea celei fără de sfârșit!

Temeiul luptei noastre este voința. Noi voim fiindcă noi credem. Există un adevăr exterior, impus de jocul contingențelor. Dar există și un adevăr lăuntric, pe care îl trăim pe deasupra oricărei vremelnicii. Acesta e adevărul istoric.

Noi credem în el și în sfințenia ideii de unitate panromânească.

Noi credem în puterea, care de mii de ani durează în adâncurile noastre.

Noi credem în perfecta potrivire dintre peisajul geografic al Țării și profilul sufletesc al Neamului.

Cu această credință, continuăm vechiul drum, tăind părții de dreptate românească în inima veacului!

LUCEAFĂRUL

Semnificația Luceafărului

de

Grigore Popa

În ceasuri rezumative și de reculegere, ca cele prin care trecem azi — când, în fiecare clipă, ni se impun examene de conștiință, imperative categorice și, deasupra tuturor, asemenea unei luminoase cupole de catedrală bizantină, adevărul veșnic al mult încercatului nostru ideal național, — întoarcerea la fântânile de lumină ale trecutului, la momentele lui de plenitudine istorică, ni se pare un lucru firesc și înălțător. Întoarcerea noastră nu înseamnă tânguire și resemnare, ci smerenie și voință dărză de a ne arăta vrednici de înălțimea trecutului, de a-i spori zestrea și de a-i împlini, peste adversitățile momentului, visurile lui de mărire. Cuprinși de fiorul tainic al acestei fraternizări, ne-am adunat din nou la vatra *Luceafărului* de ieri, pentru a ne încălzi inimile la văpaia adevărilor lui și pentru a lua indemnuri, bărbăție și dor de luptă pe seama „Luceafărului” de azi, menit să ne călăuzească pașii spre aceeași biruință.

Ce-a fost „Luceafărul” de ieri? Un capitol de luptă și de sbucium al unei generații, înșiruite pe linia de bătaie a aspirațiilor de totdeauna ale neamului. Semnalul de alarmă al unui pumn de tineri, adunați din toate colțurile Ardealului între zidurile reci și neprietenoase ale Universității budapestane, unde li se administrau toate ispitele pentru a-i face să uite o soartă vrăjmașă și necruțătoare. Toate calculele stăpânirii străine au dat greș. Erau prea puternice protestările și prea adânci rănilile pe care acești flăcăi sfielnici, dar cu dârzenie de eroi, le aduceau din satele lor pentru a se lăsa înduplecați. Ei se nășteau cu protestul și cu revolta în sânge. Între ei și universalitate, de când erau în leagăn și începeau să găngurească în grai românesc, se interpunea, ca un paravan cu sinistre umbre jucăușe, jandarmul cu pene de cocoș, plenipotențiarul samavolnic al pajurei cu două capete. Procesul acesta viforos între două lumi l-a evocat, cu accente profetice, neuitatul Octavian Goga într-o conferință ținută studenților dela Universitatea din Cluj. Iată cum se rostea poetul:

„*Alma Mater* dela Budapesta...

„Subt zidurile ei reci și sure patru ani de zile s'a plimbat revolta mea. Mi-aduc atât de bine aminte de vârtoarea noastră de atunci. Trei sute de studenți români, smulși din umbra satelor ardelenesti, aruncați pradă molohului acolo în metropola dușmană. Era o poveste umilă, amară și plină de înțeles. Pare că le văd și azi rândurile băieților cari aduceau toată sfiala și cuviința țărănească în vâlmășagul străin. Eram picături agitate într'o mare care avea de gând să ne anihileze, eram punctele de observație, posturile de avangardă ale românismului primejduit în existența lui. Un angrenaj savant, o vastă șurubărie era angajată la distrugerea noastră. Pedagogia opresorului avea la bază ideea de a ne face ienicerii culturii maghiare. Pentru acest scop colabourau toate dimprejur: școală, mediu, gazetă, fiecă respirație. Era o luptă inegală și neconținută. Din toate colțurile ne pândea acest duh cutropitor, subt ale cărui rețele meșteșugite trebuia să ne strecurăm noi trei sute de desrădăcinați. Imi apar acum în mod postum crâmpene din nemi-loasa risipire de energii. Subt cupolele de bronz se mișca stângaci și timid firea noastră dela țară, furnicarul ungaro-semit nu ne păstra nicio înrudire, eram călători speriați, fără niciun razim, pe ulițele lui. Pretutindeni, în sălile de cursuri, în bibliotecă, în laboratorii, în foiletoanele ziarelor, la teatru, în glumele noastre cotidiene, molohul se furișa după noi să ne otrăvească cu suflarea lui...

„Din această încrucișare de forțe am ieșit deasupra. În camerele prăfuite unde se adăpostea sărăcia noastră de bieți bursieri, ca în niște cetăți fermecate, nu putea pătrunde șgomotul profan de afară. Acolo ne frământam noi, în luptă grea cu mizeria, în luptă cu problemele complexe ale studiului, în luptă cu sintaxa limbii materne, se călea armura noastră de mâine. Ca figura miticului Ianus, aveam o față care privea înainte și alta care se uita înapoi. Înainte era câmpul întins al civilizației, înapoi era căsuța noastră din deal, care ne vorbea în noapte... O solidaritate de sectă ne strângea într'un mănunchiu, aveam conștiința limpede a unei tovărășii militante. Din această atmosferă se înfiripa cultul misterios al căminului strămoșesc și se exalta măsura apăsării dușmane. Erau zadarnice toate metodele de desființare ale inverșunatului pedagog ostil. Cădeau teorii de seminarii făurite ca să ne clatine, cădeau neputincioase tentaculele multiple ale asfaltului, cădeau înfrânte toate ispitele Budapestei. Pe marginea Dunării ne duceam des în amurguri, dar, în vreme ce priveam valurile înspumate ale marelui fluviu, ochii ne călătoreau departe și subt tâmpurile înfierbântate simțeam cum ne svâcnesc răsvrătirile Oltului... Atunci, în această particulară configurație de împrejurări, o seamă de studenți, tineri și îndrăsneți, în ochi cu aceleași străluciri și în suflet cu același ideal de artă, am înjghebat revista „Lucefărul” și ani de-a rândul, țin minte, într'o pivniță dosnică unde se instalase mica noastră tipografie, ne întruneam permanent cenaclul de conspiratori cu prisos de nervi și cu gesturi largi, coborându-ne pe hârtie visul rebel, avansând prin svârcolirea noastră subterană, cine știe, un preludiv al desrobirilor viitoare”...

Acesta a fost preludiul *unirii* izbăvitoare, iar focul care i-a încălzit lupta, ideile și simțămintele, convingerile și credința, gazetăria și politica, a fost cel al *idealului național*, formulat astfel de graiul inspirat al lui Delavrancea: „Suntem una, un singur trup revărsat pe amândouă părțile munților, Carpații ne sunt șira spinării...”

Dela început, așa dar, linia de bătaie a celor cuprinși în orizontul de foc al „Lucefărului” a coincis cu linia de bătaie a neamului. Nicio abatere, nicio șovăire, ci luptă dărză și fanatism sacru, izvorit dintr'o prea mare dragoste de țară. Scriitorii dela „Lucefărul” au arătat lumii românești de pretutindeni, precum o făcuseră mai de mult misionarii școalei latiniste, Horia și Iancu, iar mai aproape de pragul veacului nostru memorandiștii, că Transilvania este grădina rădăcinilor românești, că pământul ei sfânt și nobil este pământul binecuvântat al izvoarelor noastre de viațuire istorică și perenitate. Ei au avut curajul să arunce la camera cu vechituri formula sterilă și amăgitoare a *unității culturale* militând, din toate puterile, pentru *unitatea politică*, singura garanție de existență a tuturor Românilor, într'o țară a tuturor Românilor și numai a Românilor. Infrății printr'un asemenea legământ și purtând scutul unei atari credințe, e dela sine înțeles că ideologia literară și estetică a „Lucefărului” n'a lăncezit pe meandrele formulelor de artă confecționate din Apus. Nu vom găsi în paginile lui nici simbolism, nici expresionism, nici artă pentru artă, ci numai artă pusă în slujba vieții, și, mai mult, artă pusă în slujba vieții neamului. Și să nu uităm: scopul suprem nu este cultura, ci viața, cu apriga ei dorință de mântuire. Cultura poate să fie o cale, o metodă în slujba vieții, dar niciodată scopul ultim. Acest scop ultim, această *valoare-terminus*, este viața și corelatul ei transcendent, mântuirea. Dar, când viața și mântuirea personală sunt solidare până la contopire cu viața și mântuirea neamului, vă puteți da seama de caracterul *eminamente militant* al scrisului dela „Lucefărul”. Ei, scriitorii, poeți sau prozatori, cronicari sau recenzenți, ideologi sau esești, se simțeau mobilizați în numele unei *misiuni*. De aici, vigurosul sentiment de tovărășie militantă, elanul atacului și neclintita credință în izbândă. Mergea așa de departe această comuniune luptătoare, sfințită de visul României Mari, încât toate posibilitățile de comunicare, inclusiv fotografiile reproduse în revistă, vorbeau răsPICat același limbaj, slujind același ideal.

Așa stând lucrurile, literatura „Lucefărului” era de înaltă ținută morală și de o viguroasă substanță ziditoare. Ea urmărea în mod conștient zidirea sufletească și întărirea inimilor. Cine se consideră mobilizat în serviciul unei idei nu mai face artă de dragul artei, nici nu umblă după himerele rafinării și ale subtilităților uscate. Dealtminteri, numai în acest fel se explică rezonanțele profunde pe care „Lucefărul” le-a trezit în țară, precum și marea lui răspândire. Aproape nu exista preot sau învățător în Ardeal să nu fie abonat la această binevestitoare revistă, ce venea la început dela Budapesta și apoi dela Sibiu.

Toate aceste fapte sunt nespuse de grăitoare pentru etica scriitorilor și cea a cetitorilor „Luceafărului”. Ethos-ul era comun, luminat de același luceafăr, încărcat de aceleași visuri, supus acelorași comandamente și alimentat de viforul acelorași simțăminte. Ei trăiau într-o plenară și desăvârșită unanimitate sufletească, care nu era decât răsfrângerea parțială a unanimității naționale.

Ținând seama de linia de nivel a acestor factori, noi nu vom proceda la analize literare și ideologice, nici la înfățișarea personalităților fruntașe din jurul „Luceafărului”, nici la ierarhizări, nici la valorificări, ci ne vom mărgini a desprinde semnificația panromânească a numitei publicații.

„Luceafărul” a crescut din *vatra satului ardelenesc* și sub *steaua idealului național*. Din legătura directă cu satul, în care mocneau durerile de veacuri și sporeau, în taină, virtuțile strămoșești, scriitorii „Luceafărului” n'au luat numai subiecte sau motive de inspirație, ci odată cu ele și înțelesurile adânci ale veșniciei noastre. În ce ne privește, eternitatea s'a născut la sat, cum spune poetul, dar tot acolo găsim și permanențele noastre istorice, precum și marile noastre certitudini colective, învăluite de evlavia începuturilor și de smerenia omeniei. Considerând satul ca rezervor de energie națională și vatra lui umană ca un depozit de transcendențe, animatorii „Luceafărului” s'au plasat dela început în punctul arhimedic al existenței noastre istorice și politice. Din acest motiv, pe care-l trăiau excepțional de conștient, admirabila aliniere pe același front de luptă, în armura de oțel a aceluiași comandament suprem, a literaturii, a presei și a politicii lor. Prezența lor era activă pe toate fronturile de luptă ale românismului din Transilvania, primejduit, în orice moment, de uneltirile opresorului. La acest militantism literar, politic și gazetăresc — gazetăria de frumoasă altitudine morală din trecutul Ardealului — ei au asociat școala și biserica românească. Am fi nedrepti dacă n'am sublinia cu toată greutatea cuvenită rolul hotărâtor pe care l-au avut în această luptă a unei țări mici cu o mare împărăție bicefală asociațiile culturale, economice și financiare. Toate lucrau, mână în mână, sub steaua tutelară a aceluiași ideal: *Unirea!*

Numai pe această linie de fapte, verificabile istoricește, se poate înțelege miracolul rezistenței transilvănene. Este meritul deosebit al scriitorilor dela „Luceafărul”, și în primul rând al lui Octavian Goga, stâlpul de foc al revistei, de a fi sesizat, cu deplină claritate, această stare de lucruri, coordonând toate eforturile, energiile și aspirațiile în vederea aceluiași scop suprem: *unirea cea mare!*

Dar „Luceafărul” n'a fost numai al Ardealului și al Ardelenilor, ci al țării întregi.

Cu aceasta începe a doua fază, și cea decisivă, în viața acestei reviste de confirmate accente profetice. La un moment dat, și asta încă de când apărea la Budapesta, „Luceafărul” reușise să adune în vatra lui de certitudini românești, înfrățindu-le pentru veșnicie, talentele de seamă de pe întreg cuprinsul țării. Din acest punct de vedere, poate niciuna din revistele noastre n'a izbutit să creeze un *moment de plenitudine istorică mai vibrantă* și o mai copleșitoare *unanimitate* românească. Iată de ce spunem noi că destinul acestei publicații s'a împlinit sub cupola *panromânismului*, singura categorie de respirație largă și majoră a neamului nostru.

E adevărat că simultan cu lupta din coloanele „Luceafărului”, în aceeași cadență și cu aceeași credință pe frontispiciu, militau trei reviste din țara liberă: în *Sămănătorul* dela București descărca fulgerile naționalismului integral viforosul Nicolae Iorga, iar *Făt-Frumos* dela Bârlad și *Ramuri* dela Craiova îi țineau, cu multă demnitate, isonul. Intre toate aceste glasuri profetice însă, „Luceafărul” aducea o notă specifică și se bucura de un prestigiu unic. El singur doar apărea în țară străină și era plenipotențiarul durerilor ce strângeau inimile Românilor din Ardeal. Alături de apele învrăjbite de prea multe suferințe ale Oltului, numai „Luceafărul” mai trecea peste culmile Carpaților, celor din țară liberă, dorurile aprinse ale unui neam ce aștepta de mult o „dreaptă sărbătoare”. Pentru înfăptuirea acestui praznic, scriitorii dela „Luceafărul” și-au dăruit avântul și vigoarea tinereții, trecând prin această jertfă măreață în rândul făuritorilor de neam și de țară.

Acesta a fost „Luceafărul” de ieri.

„Luceafărului” de azi îi urăm să aibă aceeași credință tare în neam, în țară și în Dumnezeu strămoșilor noștri.

Pe răbojul neamului

de

Gherghinescu Vania

Țara sângerează

Țara sângerează la hotar
Și poporul se cutremură de silă;
Lăcrimează 'n cronică o filă —
Calul din poveste mușcă jar.

Basmul văduvit de Făt-Frumos
Lânzezește frânt pe buza tuturor...
Neamul își așteaptă nou Mântuitor,
Dârz și drept și credincios.

Trebue să fie
Unul, între chinuiții încă vii,
Care să alunge păcla de melancolie
Și să stăvilească sfâșierea de moșie.

Iar de-i slab,
Brațul nostru și primejdii stau la pândă;
Să ne scape de urgie și osândă,
Va 'nvia din morți un Basarab.

O, dacă-ar ști...

Singuri, cu durerea amară,
Ce 'ncrâncenă carnea și vâjâie 'n sânge;
Singuri, — Neam ce nu se frânge
Sub nicio povară.

De-atâtea ori strămoși, prin veac,
Ne-au fost spânzurați, trași pe roată —
Dar martoră e istoria toată
Că amărăciunile ni-s leac.

Azi-măine — în curând —
Ceasul învierii din nou va suna,
Și vom porni... Aleluia!
Cu moartea pre moarte călcând.

... O, dacă-ar ști vecinii hrăpăreți
Că pe hrisovu 'ntinderii de țară
Sfânta tinerețe legendară
Inimile și le-a pus peceți!

Denii

de

I. Agârbiceanu

N'am știut că adierile primăverii pot fi amare, că pot însângera sufletul. Din copilărie, de când îmi aduc aminte, vântul calduț dela Miazăzi, mireasma întâiei ropăituri de ploae, a pajiștei prin care fășneau acele verzi ale ierbii proaspete, mă îmbătau ca mustul în fierbere, și-mi umpleau sufletul cu un deliciu material. Imi venia să bat în palme de bucurie, și-mi uitam să mai intru în casă, până când se amestecau în minunea de afară fuiaguri de vânt dela Miazănoapte, întârziate prin cine știe ce husdoape din pădure, pline încă de zăpadă, și-mi inroșau și înghețau degetele.

Ieri ieșii la hotar să mă bucur de întoarcerea primăverii. Soarele lumina tinăr și limpede, mândru de argintul ce-l împrăștia peste lume. Pajiștea mirosea a verdeață crudă, deși abia începuseră să răsără, prin covorul ars de gerul iernii, ici și colo, fire de iarbă. În văzduh se ridica și plutea greoiu, târându-se, fumul dela grămezile de coceni de cucuruz, aprinși de copiii cari îi adunaseră. Mireasma acră a fumului se amesteca cu a primăverii, întocmai ca în vremea copilăriei și a anilor scurși din viață.

Primăvara venia, dar iată că acum sufletul nu mai tresare de bucurie, ci din toate semnele ei năvălește în mine amărăciunea. Lumina albă, tare, mireasma verdeții, adierea calduță a vântului, mă zănesc. Ca și când iarna alungată din natură ar stărui încă în mine.

Am rătăcit pe câmp cu senzația că toate simțurile mele sunt împietrite, că refuză să iea contact cu semnele primăverii. Cu cât dovezile vieții celei noi băteau mai cu putere în ele, cu atât se strângeau și se făceau ghem. Aveam impresia că-i o înșelăciune; că nici soarele nu-i cald, nici solul dela Miazăzi nu adie, nici mireasma pământului reavăn nu e reală. Altfel pentru ce aș trece peste pajiște greu ca pământul? Pentru ce mi-ar fi frig în suflet? Pentru ce aș inspira din văzduh vinul amar, în loc de vinul dulce al primăverii?

Am ajuns totuși departe peste câmpuri. În zare, la poala muntelui, albăstrea un sat. Ajungeam tot mai departe de oraș, tot mai aproape de sat. Turnul bisericii lumina din acoperișul de tinichea. Se însera. De-odată rămân locului: trăgea clopotul, bătea toaca. Toaca bătut întâi în clopotniță, apoi începu să răsune, și de ici și de colo, de prin grădinile oamenilor.

Era primăvară de bunăseama! Eram în Paresemi, la biserică începeau deniile. În Paresemi își fac copiii toace de lemn, le atârnă prin prunii grădinilor, și se întrec cu clopotarul în bătaia ritmică a tablei lungărețe de lemn.

Cădea peste sat, se răspândea în văzduh, răsuna în auzul meu cadența seacă a bății din ciocănelele de lemn.

Cadența care odată mă făcea să zburd, să alerg și eu la toaca mea din grădină, iar mai târziu îmi umplea sufletul de mister și mă chema la datorie, la biserică, — îmi rănea acum întreaga ființă. O suferință ce mușcă din zeci de guri, începu să mă sfășie, și îmi făcui drumul întors.

Nu cutezam să privesc nici la dreapta, nici la stânga, nici sus în înălțimile ce se însângerau de asfințitul soarelui, ci numai în pământ, la vârful încălțămintelor. Aveam senzația că suferința ce mă îngheță nu vine numai din mine, ci se scurge, în unde nevăzute, din cele patru

puncte cardinale, că e adusă de departe și se varsă în mine. Și-mi părea că ținând ochii în pământ, mă pot apăra de năvala ei.

Da! În satul acela trăgea clopotul și bătea toaca pentru Denii. Eram în Paresemi. Era primăvară.

Mă grăbii să ajung acasă. Imi era frig, iar amărăciunea din mine era grea ca o baltă putredă, pe care abea o mai puteam purta. Simții că frigul pornea, ca niște ațe subțiri, din balta aceea.

La cină abea putui sorbi un ceai fierbinte; și mă culcai. Mă învăluii cu sentimentul că ar fi de bine să dorm mereu, să nu mai mă trezesc...

Mi se pare că au trecut veacuri până să mă încălzesc în așternut, până să pot ațipi. Nu știu cât voi fi dormit, când, în vis, mă trezii cu clopotarul meu de pe vremuri, cu Vavilon, lângă mine. Părea că m'am deșteptat din somn.

— Haida, părinte, că întârziem, îmi zise el, învârtindu-și în mâni căciula roșcată, mare cât o rotilă de plug, și roasă de atâta purtat.

— Unde să viu?

— Păi, la Denii! N'ai auzit clopotul? N'ai auzit toaca? Am tras de-o jumătate de ceas, și biserica e plină de creștini.

— Parcă aud acum toaca!

— Asta e a copiilor. Așteaptă, ca de obicei, până o bat eu, apoi se apucă ei de lărmuit cât ține slujba. Doar le ști dumneata felul! Se bucură și ei că vine primăvara.

Mă ridicai grăbit. Nu-mi plăcea să întârziu dela slujbă. Am pornit cu clopotarul.

— Diacul a venit?

— Cum să nu! De când tot învârte foile și se uită către ușa bisericii!

Când am intrat pe ușa progadiei ce încunjura biserica, clopotarul, care mergea înaintea mea, se opri de-odată și eu mă izbii în el.

— Ce-i, Vaviloane?

Nu putu scoate niciun cuvânt, ci arătă cu mâna înainte, răzimându-se de zidul porții ce ducea în cimitir.

— Ce te-ai oprit? Ți s'a făcut rău? Poate iar ai băut rachiu pe inima goală?

El nu răspunse nimic, ci arăta cu mâna întinsă înainte. Cum sta răzimat de zid îi căzuse căciula din cap, și căpățina lui pleșuvă lumina ca o titvă în întâiele raze ale lunii. Lumina galben și înfricoșetor de trist.

M'am uitat în direcția brațului său întins. Arăta direcția spre biserică... Dar biserica nu era nicăiri. Părea că a înghițit-o pământul cu clopotniță cu tot. Mă ștersei la ochi și mă uitai la clopotar. Îi căzuse falca de dinjos, și dinții lui rari și innegriți de tutun rânjau sinistru. Nu-l putui urni niciun pas mai departe. Am înaintat singur. Nu mai era nicio biserică, nu se vedea nicăiri.

Când m'am înapoiat, Vavilon bătea metanii, dârdăind de frig.

— N'ai văzut-o? mă întrebă el clănțănind din colții lui, ca o țurcă la Crăciun.

— Nu mai este!

Clopotarul se întinse pe pământ și începu să plângă. Dar nu era plâns ci urlet de fiară sălbatică... Și la urletul lui m'am trezit din vis.

Eram numai o apă. Se lipiseră toate pe mine.

Și începură să mă scuture din nou frigurile.

Și era în Paresemi, și erau Denii, și-mi păru că aud iar toaca copiilor din satul vecin.

Crivăț

de

Teodor Murășanu

Din țara morții cea a tristei bolți
Alunecă pe crivăț clănțăniri de colți,
Printre streine ceteri și smânciri de danțuri,
Urechea prinde zornet surd de lanțuri...

Hei, vânt potrivnic ce m'aliniți cu plesne,
De m'ai înfige în pământ până la glesne,
Să mă zidești de viu până la șolduri,
Nu-mi amuțești tu sfintele imbolduri;
Și de mi-ai smulge-o mână, cu ea ruptă,
Crezi că te poți culca pe-o câștigată luptă...!?

...Dar ciung, rămas cu brațul celălalt,
Voiu fi mereu ca tine, mai înalt.
Haine vrăji de-ar fi să-mi stingă graiul,
Nicio năpastă nu-mi suprimă traiul.
Cu vifore ce nu cunosc măsură,
Din detunate-mi împrumut o altă gură,
Ca să detun peste viori și danțuri
Ospățul lumii cu scrâșniri de lanțuri...!

Crăișor de munte

de

George Popa

*Iancule, fluerul tău l-a năpădit vestmântul
ierburilor mari și l-a închis
între perine negre pământul,
să nu-l mai auzim decât noaptea în vis.*

*Și cum îl purtai prin holdele pădurii,
de păsările te credeau un pădurar de stele!
Tu însă te umbreai de luciul armurii
și de ploaia vânturilor rele.*

*Ai fost un împărat cu piept de fag, —
picioarele în munții tari și buni,
iar fruntea înălțată ca un steag,
s'o limpezească duhuri și minuni.*

*Un inger negru însă n'a voit
de aur cheie să îți dea din cui,
ca trecând cu gândul împlinit
istoria și viața s'o descui.*

*Peste fruntea cândva de oglindă,
ceasuri tulburi vin cu noaptea lor
și ai rămas cu fluerul din grindă
printre basme vecinic călător.*

*Iancule, Craiule, fluerul cântând
de dincolo de zodii se aude,
lumină de legendă tremurând
peste inimile noastre ude.*

*Crăișor de munte, mare stea,
te clatini aprig noaptea peste brazi,
de peste moarte luminând și azi,
să te vedem de pretutindenea.*

Poveste de toamnă

de

Victor Papilian

— Nu cred în afirmația de ultima oră a științei, nu cred că inteligența își termină dezvoltarea la copilul de paisprezece ani... Nu mă lapda, doctore, cu privire de cremene. Cunosc toate temeiurile psihologiei experimentale, cunosc concluziile savanților iluștri față de care părerea mea e o simplă neghobie sau, și mai rău, o cochetă butadă... Cunosc pe de altă parte și severul dar caraghiosul joc de-a „v'ați ascunselea” al testelor, care are pretenția să măsoare componentele sufletului cu cotul, ca stamba la tejeheaua unui lipscan.

— Bine, omule, dar e vorba să discutăm serios. Cu ce drept înlăturî o noțiune riguros dovedită prin milioane de observații și experiențe?

— Imi permit, doctore, toate îndrăsnelle, căci sunt un diletant. Nu mănânc pâine din statisticele mai mult sau mai puțin trase din condelu, și nu rivalizez să iau premiul „cu cunună” al savanților academicieni din străinătate. La miile de chestionare și anchete, în care cei doi parteneri își trag caciălmale reciproc, eu opun o singură observație... sigură, fiindcă e a mea... și sigură, fiind scăpată de toată artificialitatea condițiilor de experiență. E vorba de mine. Și înainte de a crede altora, dați-mi voie să-mi cred mie. Iată, eu am fost un copil minune. La zece ani dădusem concert pe scena Ateneului român, în laborator spărsesem plafonul testelor... și azi sunt un simplu diletant, ca să nu spun un ratat. Nu protestați. Amabilitatea Dumneavoastră e foarte mare. Recunosc, sunt un cărturar, un minunat „causeur”, am toate preocupările unui enciclopedist... dar un îns incapabil de creație... și nu recunosc inteligență în afara creației. Un obiect, un gând sau un fapt... dar să fie produsul tău exclusiv, al mâinilor sau al sufletului tău.

— Deosebirea, domnule Comăneanu, e numai cantitativă. Valori concrete, pretenzi dumneata; reacțiunile practice, vrea concepția oficială... deci, tot valori.

— N'ai dreptate, scumpă doamnă Seracin. Inteligența e mai mult decât o bursă de efecte, care practic reacționează doar ca să asigure beneficiarului un loc de chiabur pe plața parvențiilor. Inteligența e o virtute constructivă, e singura care selecționează, adună, leagă și cimentează toate puterile insului în acea grandioasă arhitectură de stil personal, care e sufletul.

La curte era întinsă ospete. Se adunaseră boterii din Craiova, București și Severin, cu domni și doamne veniți din Sibiu și Cluj. Oaspeți în salon, oaspeți pe balcon, oaspeți în chioșcul din parc. Era timpul cel mai frumos la țară, timpul de după treierat, când magaziiile pline de roadă lasă răgaz omului să-și desfășoare privirea peste minunatele întinderi ale câmpiei și să guste aerul răcoros al începutului toamnei. În chioșcul de vânătoare, lângă stăpânul atât de ospitalier, se aleseseră câțiva cunoscuți mai apropiați.

— Am să vă dau un vin, care trăiește doar în amintirea unora și în cărțile de geografie: vin din Golu Drâncii...

Și chemând fectorul:

— Să vină Tinculeana.

În curând apărură o femeie în vârstă, mică și grasă, cu trupul scund și gâtul îndesat piezș între umeri:

— Tinculeano, trei sticle din frida Iancului.

Femeia plecă nemulțămâtă.

— O vedeți, făcu stăpânul, în ce hal a ajuns? Și când mă gândesc ce fată frumoasă și curată era...

Atât a fost deajuns ca să lege vorba asupra trecutelor timpuri. Doamna cea tânără, cu părul ca floarea de culșoare și ochii ca fluturii cerului, schiță un surâs cochet.

— Sper că duhuri necurate nu băntuie această casă...

Stăpânul răspunse răsând:

— Dormi liniștită, scumpă doamnă Seracin, îți garantez, somnul dumitale nu va fi turburat de nicio stafie.

O altă doamnă, care părea în rivalitate mondenă cu doamna Seracin, cercetă pe cei doi iscoditor ca o ghicitoare, cu ochii strânși pe altelele pupilelor.

— Aici s'a petrecut o tragedie, domnule Comăneanu, nu-i așa?

— Vă găsiți, doamnă Georman, într'o simplă casă bolerească, și nu într'un castel...

Tradiția noastră e modestă, doar povești și amintiri.

Și dete să schimbe vorba:

— Iată că în salon se dansează. Ascultați valsul de Strauss: Povestiri din pădurea vleneză... cel mai frumos vals care s'a scris. Valsul ăsta mă umilește și azi. Dela el mi se trage conștiința incapacității mele de muzician.

— Cum asta?

— Eram socotit un mare compozitor, aveam la activul meu opere savante, simfonii, muzică de cameră... dar într'o bună zi am vrut să fiu cinstit cu mine, cât se poate de cinstit. Am încercat să scriu un vals... un vals în care bogăția melodică, noblețea temelor și generozitatea ritmului să-mi permită o apropiere de cel mai mare binefăcător al lumii, de Johann Strauss, cel care a dat oamenilor mai multă alinare decât Pasteur și a pus în sufletele lor mai multă nădejde decât sfântul Francisc din Assisi... Și rezultatul a fost dezastruos. Eu, savantul compozitor, alambicatul simfonist și perfectul colorist orchestral, m'am simțit incapabil să scriu un vals. Atunci mi-am dat seama că nu sunt un autentic compozitor...

Între timp apăruse Tinculeana ducând pe tavă de argint cele trei sticle, însoțită de fecior cu paharele. Doamna Georman observase manevra stăpânului și asta pentru ea era o dovadă că se găsea pe calea cea bună. De aceea încercă o lovitură la sigur, ca un detectiv care și-a făcut toate socotelile și deducțiile logice.

— Povestește-ne ceva, domnule Comăneanu, despre ea, despre acea femeie care, orice-al spune, stăpânește și azi atmosfera din Comăneni.

Stăpânul, drept răspuns, se adresă chelăresei:

— Tinculeano, îți mai amintești de Duda?

Femeia se oprî, râzî cu răutate, apoi își sterse cu șorțul ei murdar broboanele de sudoare și grăsime.

— Mi-aduc aminte, domnule Savel, cum să nu-mi aduc?

Doamna Georman izbucni nestăpânit:

— Cum era?

— Cum să fie, conștiță? Ia o năroadă. Urla de scula cânil... Oamenii îi spuneau târfă, căci se ținea cu toți randașii. Domnii, în casă, o călneau: e idioată, săraca!... Ea era doar năroadă, Duda năroadă...

* * *

Dintre toți vânătorii, doctorul era cel mai furios.

— Bine, frate, se adresă el inspectorului școlar, Sică Haralamb, dar de fapt ca protestare în fața stăpânului, să ai parc de vânătoare cu cerbi, căprioare și fazani, să dispui pentru această indeletnicire de cincizeci de hectare — adică de o adevărată moșie — și să fii obligat să cutreieri mriștile după iepuri și potârniche... asta este un non sens.

— Asta, în Comăneni, e lege. În 1907, țărani revoltați au ucis aproape toate viețile parcului. După potolirea furtunii, odată cu lertarea celor răzvrătiți, au fost lertate, în semn de mulțămire dumnezeiască, și toate făpturile care nu erau datoare cu vieța să dea hrana de toate zilele omului. Așa a fost dorința — fie-l lertat — a mamei și dorința ei lege s'a făcut...

Avea boierul Comăneanu, fără îndoielă, mult dar la povestit, că numai decît știa să te prindă și să te țină cu acea plăcută senzație de neliniște, care parcă tot ar vrea să se închidă și la flecare nouă întorsătură de frază numai decît se deschide. Dar și timpul era prielnic pentru dulcele sfat de prietenie, în acel început de toamnă cu lumina ca palul și noaptea ca smălțul colorat, care imblău sufletul la liniște, odihnă și pace. Și întreaga natură aducea aceeași vobună. Vântul, abla mângâind fețele oamenilor; apoi eleșteul tremurând în ațe subțiri, albinele în roturi grele, păsările mai cumiți prin pomi și vitele odihnind prin câmpuri.

— Alci, în Comăneni, plutește un duh al tradiției, observă doamna Seracin.

— Da, scumpă doamnă, și eu mă căznesc să-l păstrez. De pildă, după moartea mea, de averea asta nu va beneficia Academia Română, nici rudele mele, ci patriarhia... pentru destinația precisă a unei mănăstiri de maici.

Doctorul vru să fie glumeț:

— Ducl amintirea vreunei măicuțe cu ochii albaștri?

Dar stăpânul se mulțami să zâmbească binevoitor și continuă:

— Casa asta va fi școală pentru idioți, imbecili și copii înapoiați...

Tocmai atunci intră pe ușă Tinculeana.

— Boierule, a venit Tase, pristavul.

— Du-l în paraclis, vin și eu numai decît.

Și explicând oaspeților:

— S'a dărâmat zidul dinspre mlază-zl al naosului și mă duc să-l dau deslușirile necesare.

Altcum, mă tem să nu vatăme portretul ctitorului. Destul e de de stricat cel al maicii Fevronia, din tinda paraclisului.

— Și cine e ctitorul?

— Nu... Cine-l malca Fevronia?

— Ctitorul e Iosif Coman, venit odată cu frate-său, popa Coman, din Scheul Brașovului, la chemarea lui Vlad Vodă, călugărul, după ce prin multe zidiri, printre care cea a sfântului Nicolae din Scheu, el dovedise a fi unul din meșterii cei mai iscușiți ai timpului. El e autorul minunatului paraclis aflat în foșorul dinspre răsărit, pe care cu sfințenle îl păstrăm în forma originală... Aci, din tată în fiu, veneau în flecare zi să slujească preoții satului. Aci se făceau botezurile, logodnele și cununile, până ce popa Răzdrugă, om aspru și pornit pe răzvrătire, a îndemnat pe săteni să se răscoale în 1907 și să dea foc conacului. A ars mult, au devastat până și paraclisul. Tata a lertat pe toată lumea, afară de părintele Răzdrugă... dar n'a mai permis oamenilor să între în paraclis.

Doamna Anca Seracin se retrăsese în camera ei, potrivit libertății complete de care dispuneau toți oaspeții lui Savel Comăneanu, deși în salonul cel mare petrecerea era în tolu și ea se știa așteptată și dorită. Dar nu numai considerații de cochetărie tactică, de femele care țin să placă, o îndemneau la această retragere, ci și faptul că nu-și notase nimic în jurnalul zilnic și pierdea rara ocazie de colecționat un material documentar mai interesant, mai variat, pentru viitorul ei roman. Roman care trebuia să exprime incoerența, contradicțiile și mai ales lipsa de eroism, și chiar lașitatea intelectualității noastre.

Deschise fereastra. Pe alea de plopi ce ducea spre parc, o ceață de noapte alburie înfășura pom de pom ca într'o eșarfă de dantelă. Vârfurile brazilor jucau peste aburul alb, ca niște sfârleze. Și noaptea era atât de luminoasă încât, dincolo de parcul de vânătoare, culmile dealurilor alergau sglobiu peste orizont. Deodată o tresărire printre pomi: luna. Profitase parcă de o clipă de neabgare de seamă ca să se ridice de sub curba colinelor.

Anca își zâmbi. Devenea prea lirică în gânduri. Își scoase carnetul și se întoarse la masa de scris. Era o mobilă de acaju în stil vechiu, un secretar, cum pomenise ea că se numește din

coplărie. Picioarele mesel ondulau în linii ușor sinuoase, potrivit artei timpului. Un galon de aur însemna cu chenar muchie de muchie și cobora pe fiecare picior. Pe capacul pupitrului și pe plăcile cutiei se vedeau ornamente de aur tăiate cu înflorituri de dantele.

Se așază la masă și începu să scrie: „Mă găsesc în casa celui mai interesant personajiu de roman. Motivul vizitei mele e transparent. Cumnatul meu, practicul doctor George Alexa, vrea să mă mărite cu orice preț. (Interesant de speculat această detașare a bărbaților de familia lor spre a se deda familiei nevestei). Nici n'am terminat complet procesul meu de despărțire și cată să și fiu angajată, ca la cotillon. Dintre toți, cel mai asidu este Sică Haralamb. Vezi bine... e inspector și eu profesoară. Dar este vreunul, din toți acești tineri, mai făcător de minuni ca fostul meu bărbat? Nu. De fapt îmi plac toți. Așa-i clătit. Dar fiecare îmi place timpul unei aventuri. Oh!... dar aventura n'are farmec decât până în pragul păcatului, altcum se termină în silă și desgust. Trăim o cumplită tragedie, aceea a femeii prea inteligente și conștientă de inteligența ei. Nouă ne trebuie iubirea unei brute, care să ne anihileze totul. Orice criteriu estetic... Sau, de pildă, iubirea unui om de performanța lui Comăneanu care, după păcat, să ne dea impresia unei minuni. Ciudat personajiu! În literatură el ar apărea ca un tip pasișat. Trebuie să-l verific autenticitatea. Nu pot împăca însușirile lui de luciditate și inteligență, și mai ales de încredere într'un ideal de frumusețe pură, cu acea mistică învechită a tradiționalului...”

Anca se opri. N'avea curajul nici măcar în scris să meargă mai departe. Noțițele puteau fi găsite. Nu depindea de al ei cu nimic și totuși nu izbutea să se descătuseze complet. Închise caletul și-l strânse în valiză. De cinci zile stătea în această odală și abia azi începea s'o vadă. Ca și cum n'ar fi fost femeie, așa nu luase în seamă detaliile, mereu preocupată de liniile generale, de faptele mari, de esențe și simboluri.

— Ciudat apartament!... Ce-o fi căutând o mobilă Ludovic al XV într'o încăpere de culă, mobilată ca un arhondaric de mânăstire?

Totul în această casă avea un sens și parcă ascundea un secret. Matilda Georman avea intuiția exactă. Tinculeana chelăreasa trebuia să știe. Sună. Imediat se prezentă o fată din casă.

— Te rog, poștește pe Tinculeana.

Între timp ea continuă să-și fixeze în minte încăperea.

— Ca să ajungi până la mine trebuie să urci pe scara principală, să treci prin foșor, de unde urmează holul, în continuare de cele două părți cu câte un salon. Odala mea, vecină cu biroul stăpânului, se găsește între salonul cel mare și balconul dinspre parc. Pot trage cu urechea la talnele din balcon și la cancanurile din salon, sau dacă mă interesează gospodăria.

Anca privi din nou încăperea. Tavanul era de tot arhaic, cu grinzi de stejar încrucșate. Pe pereți covoare cum nu se mai lucrează astăzi, în culori dulci de buruieni vrăjite. Apoi icoane. Tot felul de icoane, unele în lemn altele pe sticlă.

Anca se sculă dela birou. În colțul din stânga, lângă fereastră, se găseau, sub candela aprinsă, două draperii de pluș ce acopereau fotografia unei călugărițe. Iată că, potrivit spiritului ei în zig-zag, nu-i dăduse nicio importanță. Un chip calchiat după icoanele bizantine, aspru și rigid, dojenind strâns cu buzele, iscodind larg cu privirea. Anca depărtă draperiile. Ciudat. Acum chipul căpătase viețată. Nu mai era un trup scheletic, ros de cazne și vlăguit de schimnicie. Fără să fie frumoasă, din cât apărea sub val se vedea un obraz curat, parcă subțiat de cucernicie, ochi mari cu suflet viu și mereu surâzătorii a tristețe.

— M'ați chemat, conță?

Intrase chelăreasa.

— Dragă Tinculeano, cine-i călugărița asta?

Tinculeana se așază pe divan.

— Iată, că n'aș putea să-ți spun. Eu știu tot, dar asta nu... De câte ori n'am întrebat pe boțorul cel tânăr — așa-i spunem noi domnului Savel — dar el când se încapățânează e catâr. A adus-o din Rusia, pe când îl credeam pierdut.

Și răsând:

— Casa asta, conță, e menită să aibă parte doar de duh de călugăriță. Ai văzut în tinda paraclisului chipul micii Fevronia? Nu se mai recunoaște bine. A fost stricată cu toporul în

revoluția din 1907 și boierul cel bătrân, cu limbă de moarte, a lăsat-o inadins așa... Mult a plâns în viață și nici după moarte Dumnezeu nu l-a scos sufletul din necaz.

— Ce timpuri, Doamne... Ce timpuri!...

— Îi înnebunise părintele Răzdrugă. El îi îndemna la jaf și stricăciune.

Și schimbând vorba:

— Dar l-a pedepsit Dumnezeu fiindcă s'a lăcomit la mătănille iubirii fără de păcat.

— La ce? făcu Anca surprinsă.

— O, confă... aci e mare taină.

Anca nu voia să piardă nimic din materialul documentar.

— Tinculeano, iubito... mai stai și povestește-mi.

Chelăreasa avea orgoliul ei de femele și nu putu rezista măgulirii. Iși scoase din șorț tabachera și aprinse o țigară. Avea tableture și libertăți de femele a casei.

— Ehe, confă... în cele depărtate timpuri — când va fi fost, nu pot ști — o bunică de bunică a stăpânului nostru s'a scârbit de viață așa dintr'odată. Era bogată, era frumoasă și iubea cum iubeau pe vremuri boieroaicele. Și tot era nemulțămîtă. I se părea că nimic nu era destul de frumos, nimic destul de mult. Pasă-mi-te, rău! era în sufletul ei...

Chelăreasa își opri scurt vorba și cu mâna ciulindu-și urechea părea că vrea s'asculte șoapte și svonuri nemurmurate. Dar tăcerea părea bătută în cuie. Se întoarse deci la țigară și povestire.

— Și cum îți spun, draga mea, într'o zi mergând la vânat cu boierii — căci trăgea cu pușca și încăleca pe deșalate — a aflat că în muntele vecin, dincolo de Comănenii de sus, cale de trei poște, a poposit un schimnic. Ispita diavolicească a mânat-o la el. Și cum l-a văzut a rămas ca fermecată, căci era frumos și de neam mare, și tot din dragoste și scârbă îndrăgise singurătatea, postul și rugăciunea. S'a înșelat însă, căci poți ispiti pe un schimnic care de dragul lui Dumnezeu a îndrăgît pustiu, dar nu pe unul care de dragul și scârba iubirii... Și când l'a mărturisit, el nici n'a înfruntat-o, nici n'a scârbit-o...

Chelăreasa mai scoase tabachera cu țigări mici de-o jumătate de folță, și la primul fum închise ochii ca să se dea cu totul și cu totul voluptoasei otrăvi. Starea asta de plină mulțămire îi mai îndulcise puțin urâtenia. Căci făptura ei era caraghioasă și jalnică în același timp. O poveste de iubire la femela asta cu cap mare, gușă, plept umflat pe trup pitic, care, pe divanul scund, aducea cu o găscă ce odihnește pe pânțec...

— Vezi bine, începu Tinculeana cu o voce mai scăzută, schimnicul credea dragostei, dar nu femeii. Și l-a dat o cruce de lemn sfânt. „Cu strădania ta să-l preschimbi, l-a spus el, în mătănil, dar să nu folosești pentru asta, ca unealtă, decât ce-i mai de podoabă la o femele. Și când mătănille vor fi gata atunci îți voi crede... căci atunci taina iubirii și se va lămuri”. Și, nebună de fericire, a pornit cu lemnul sfânt ascuns la plept, și acasă s'a pus pe lucru. Dar ce e mai de podoabă la o femele? Părul, podoaba frumuseții... degetele, podoaba iscusinței... și lacrimile, podoaba sufletului... Atât a plâns încât lemnul sfânt s'a muiat ca ceara, atât a tânjit încât părul l-a căzut din cap și cu firele lui a despicat bob de bob în mătănil, și atât le-a mângâlat cu degetele încât le-a făcut mai lucii decât sîdiful. Vezi dumneata, confă, au fost mătănil lucrate din lemn sfânt cu podoabe de femeie...

— Și pe urmă?

— Când a terminat mătănille, schimnicul cel frumos murise. Dar femela cu adevărat desoperise taina iubirii, a iubirii fără de păcat.

Tinculeana tăcu. Ochii ei mici, dar întinși ca firul de elastic, adormiseră parcă în fumul de țigară.

— Uneori, în noapte, se aude prin parc tânguit subțire, care n'are asemănare cu fapt viu. Toader, pândarul, zice că-l strigățul de desnădejde al unui căprilor ce trage să moară. Dar Toader e un prost. Ce știe el?... Sunt încă și alte ciudățeni. Atunci poiana cântă ca apa izvorului și prin tufșuri scântelază ochii de lumină... Coana Lelia — ce frumoasă femele a fost, Dumnezeu s'o lerte! — zicea că-s suspinele maicii Fevronia, căci în dragoste niciun gând, nicio lacrimă, niciun

susplin nu se pierde. Lăcrimile poleiesc frunzele ploplilor, gândul se ascunde în ochii căprioarei și suspinul se înselează pe rază de stea...

Tinculeana se opri din povestit și-și strivi țigara în scrumieră. Anca observă gestul, gest de necaz. Îi era necaz că se prostise lăsându-se dusă.

— Mai zi, Tinculeano... Dumneata crezi?

Chelăreasa râse cu răutate:

— Ce să mai zic, conică? Ia prostii, Doamne iartă-mă! Dragostea-i dragoste... Cum vine ala, dragoste fără păcat? Asta-i basm.

— Basm, repetă Anca, dar se opri căci pe terasă se auzeau voci.

— Sunt boierii. Du-te și dumneata, că ești tânără și frumoasă, și nu sta aici de poveste c'o femele de pe vremea lui Pazvante...

Se sculă, dar nu plecă din odate.

— Aici a lucrat răposata călugăriță, mătănile...

Anca nu-i dete drumul.

— Și spui că părintele Răzdrugă?...

— Le-a furat în răscoalele din 1907. Prostul credea că-i vrajă de bogăție.

Și închizând un ochiu, a înțeles:

— Dar s'a păcălit grozav...

Atunci din curte se auzi glasul pândarului:

— Bolerule, boierule...

— Ce-i, Toadere?

— Părintele Răzdrugă s'a îmbolnăvit iar și se roagă de domnul doctor...

— Asta-i trebuie nemernicului, să se chinufască... Dar acu, conică, plec și mata du-te pe terasă și ține de urit boierului.

Când Anca apărură pe terasă, Comăneanu era singur. Fuma privind la luna deschisă ca un crater în mijlocul unor munți de nori stâncoși. Doctorul plecase.

— Domnule Comăneanu, făcu ea râzând, din porunca Tinculeanei am venit să-ți țin de urit.

— Ești totdeauna binevenită.

Anca se rezemă de balustrada balconului și privi alături de el cum din craterul lunii țesea fum subțire.

— Ciudat... Mi-a povestit Tinculeana legenda străbunii dimitale, maica Fevronia.

Comăneanu nu păru de loc surprins.

— Mi se pare, oricât ai protesta, că în ea este un iz străin. Aduce puțin a castel apusean.

— Și totuși e adevărat. Timpul nu e atât de îndepărtat, să tot fie 150 de ani. Într-o scrisoare în limba franceză, și azi în arhiva noastră, trimisă de Raicevich, secretarul lui Vodă Ipsilante, paharnicului Hurmuzache, se vorbește de acea nobilă Valahă, îndrăgostită de un schimnic, care, din iubire nefericită, scârbise lumea...

Urmă iar o tăcere. Amândoi voiau să se bucure de răcoarea serii de toamnă.

— Și dumneata crezi că e realizabilă o atare iubire? Iată, am întrebat adineori și pe Tinculeana.

— Bine ai făcut. Femeile pot răspunde mai bine.

Anca se simți turburată. În sufletul ei cunoștea un colț ascuns ca după draperii, doar pentru ea însăși, colțul copilăriei, unde stăruia și astăzi taina purității și poate a iubirii fără de păcat.

— Să-ți mărturisesc ceva. Eu sunt mai sceptică în literatură decât în viață. Mult din ceea ce scriu nu cred... sau, mai bine zis, cred cu inteligența, nu cu sufletul.

— Iubirea fără păcat e un gând al copilăriei. El e legat de basm, de Genoveva de Brabant, de La belle au bois dormant...

— Așa e, răspunse ea fericită, e legat de feerie.

— Dacă la un moment dat, un om, indiferent de vârstă, poate fi redat unul peisagiu feeric...

Pași pe alee le întrerupseră vorba. Se întorcea doctorul.

— Frate Savele, Răzdrugă are mai multă nevoie de tine decât de mine.

Și urcă treptele. Comăneanu și cu Anca nu mai schimbă o vorbă până ce intra gălăgiosul doctor pe terasă.

— Un atac de angină de piept. Dar el are ce are cu tine.
— Domnule Comăneanu, trebuie să-l ferți, intervine Anca, greșeala din 1907 s'a prescriș
de mult.

- E alta greșeala pentru care el îmi cere iertare.
- Care ?
- Nemernicul ăsta mi-a otrăvit întreaga viață sufletească...
- O c'est trop!...
- Așa-i, dragă doctore.
- Vreau să știu neapărat.
- Asta-i poveste lungă... și acum, pentru sănătatea dumitale, trebuie să te culci.

(Va urma).

Rugăciune pentru Fata Albă

de

I. V. Sptiridon

*Pentru fata asta, svon de rouă,
Crește, Doamne, dimineață nouă,
Să se scalde 'n zâmbet și lumină
Ca în zori lalelele 'n grădină.*

*Pentru fata asta, Doamne, care
A suflat în vis ca 'n lumânare,
Nu-ți cer aur și nu-ți cer inele,
Numai pentru suflet, Doamne, stele.*

*Pentru fata asta, Doamne, tristă
Ca o fluturare de batistă,
Nu-ți cer, Doamne, diamante salbă:
Să 'nflorească visul creangă albă.*

*Pentru fata asta, Doamne, adă
Versului acorduri de baladă,
Ca din ritm, imagini, melodie
S'o 'mplinesc icoană 'n veșnicie.*

Murăș, lotru blăstămat...

de

Petre Pascu

*Murăș, lotru blăstămat,
Tot venin și tot păcat.*

*Apa ta m'oprește 'n cale,
Ca un hoț la drumul mare.*

*Apă 'n mucegai topită,
Setea mi-e nepotolită!*

*Unde-i zariștea senină,
Ce mi-o 'ntuneci fără vină?*

*Unde-i visul nalt, curat,
Ce mi-l furi și l-ai furat?*

*Du cu el, în mers de șarpe,
Intre țărături largi, deșarte,*

*Du-mi tot gându 'ngândurat,
Murăș — lotru blăstămat!*

Aspect de toamnă

de

Dimitrie Danciu

*Ce trist surâde toamna peste burg...   Se-aude 'n munți duiosul cânt de corn
In văi se-adună berzele să plece,   Și câmpul pare astăzi mai albastru;
Stau zările de aur să se 'nnece,   S'a stins, departe, cel din urmă astru,
In apa 'nsângeratului amurg.   In țara mea nu pot să mă întorn.*

*Trec oaspeții pădurilor spre Sud
Și toamna, molcum, orele-și împarte,
Cad frunzele -- și ochii plânși pe carte --
Cu sgomotul de ramuri din agud.*

Cosiță de neguri

de

Ionel Olteanu

*Inimă, plop cuminecat în zare,
cum s'au strâns la picioarele tale
cărările!
Una vine din țara de fum,
alta din ape,
alta de pe cine știe care drum?*

*— Tu aduci în spinare ceară pentru frunze,
ogor,
tu geană de pustiu,
dor,
și nu știu din ce zare-ați coborit,
că fiecare scrisu-v'ați cătrința cu urit?*

*Suflete, despletește-ți cosița din neguri împletită,
să te biciuiască zările,
drumurile
și, colb, să te 'mprăștie 'n patru vânturi.
Inainte de-a se culca ziua,
din crângurile tale,
vin iarăși haite de 'ntrebări...*

Prin aerul spart de obuze

de

Ioan Negoțescu

*Prin aerul spart de obuze, frigul
străbate. E încă miros
de vieață, în sângele verde, cleios.
Pasărea luptei se destramă
și în noaptea amară
picură sângele sfânt din steaua
polară.*

*În negre ierburi lumina se resoarbe.
De atâta lumină toate sfeșnicile s'au
stins.
Ore se 'ntâmplă și mâinile oarbe
mai cresc pline de otravă
din trupul invins.*

*Vântul umblă bolnav peste umbre și
câmp, și nu-și află leac.
Ci pasul ingerului s'aude
cum sfâșie apele defunctului veac.*

*Depart, undeva, în vatră focul sângerează.
Cuvintele arse mai așteaptă rod.
O inimă așteaptă mereu trează,
când apele timpului se rod.*

*E bucuros pământul de sicriele
cu lumină
vărsate acum în eternul său gol.
O! cupa cu moarte e neatinsă de rugină:
Arhanghelii beau, copacii suspină,
cetatea surâde
din ochiul incandescent.*

*Chei sfinte porțile i le descuie
oșteanului cu aripa străvezie și rece.
Pe aproape, timpul îl simți cum trece,
prin sfeșnice stinse treptele suie.*

Copilăria și tinerețea lui Ilarie Chendi

Informații și precizări biografice

de

Vasile Netea

Fără să i se fi dat până acum, ca aproape tuturor scriitorilor vremii sale, atenția unui studiu mai întins, de proporții monografice, care să înfățișeze personalitatea, ideile și activitatea lui Ilarie Chendi în adevărata lor lumină, contemporanii săi, prieteni și adversari, precum și unele condee din generațiile mai noi, captivate de temerara sa personalitate, s'au ocupat totuși cu interes, uneori chiar cu pasiune, de această nervoasă și originală figură a literaturii noastre. Un bogat material bibliografic stă astfel la dispoziția celor ce s'ar simți ispitiți să încerce o prezentare monografică a lui Ilarie Chendi.

Materialul acesta, de o foarte variată natură, prezintă însă, începând cu datele biografice, pentru a nu mai vorbi de verdictele pronunțate asupra omului și a operei sale, atât de categorice contradicții, încât utilizarea lui reclamă o specială circumspecție.

Originile familiei Chendi — veche familie de preoți ortodocși — se află în comuna Șaroș, din Târnava-Mare. Bunicul criticului, *Dionisie Chendi*, fusese și protopop al Mediașului, distinguându-se printre contemporanii săi ca un iscusit cărturar și ca un însuflețit sprijinitor al tuturor inițiativelor și acțiunilor întreprinse pentru consolidarea culturală și națională a națiunii române. Astfel, în 1865, când „*Asociațiunea*” luase inițiativa de a ridica un monument în amintirea lui Andrei Mureșanu, bardul anului 1848, Dionisie Chendi este cel care se înscrie în fruntea listei de subscripție, cu o colectă de 7 florini¹⁾. Numele său îl întâlnim apoi și în tabloul primilor acționari fondatori ai băncii „*Albina*” din Sibiu, marea ctitorie financiară a lui Visarion Roman²⁾. O figură tot așa de remarcabilă a fost și tatăl lui Ilarie, preotul *Baziliu Chendi* din Dârlos (născ. 1859), ajuns și el protopop la Mediaș, al cărui talent oratoric îi crease o faimă ce și astăzi mai dăinuiește printre bătrânii din părțile locului, care își mai amintesc încă de vestitul „*Popa Chendea*”.

Dintr'un panegiric, în versuri, apărut în *Telegraful Român* (Nr. 109 din 1894) și scris de Gheorghe Marion, aflăm că Baziliu Chendi a fost un preot cucernic, „preot ales, ca unul dintr'o mie”, pe care poporul îl venera ca pe un sfânt. Enoriașii săi vedeau în el un adevărat părinte:

„La veselii, la întristări, preotul lor era cu ei,
Căci îi iubea, era iubit de mari și mititei.
Cuvântul lui dulce era ca mierea de albine,
Orice întristare le-alina, la toți le făcea bine”.

De același luminos prestigiu și aleasă cinstire se bucura Popa Chendea și în fața autorităților și a străinilor. Episodul de mai jos, cules din datele biografice publicate de d-l *Ioachim Crăciun*, unul din cei mai conștiințioși biografi ai lui Chendi, dovedește aceasta cu prisosință:

¹⁾ Vezi: *A V-a adunare generală a Asociațiunii, 1865*, pag. 88.

²⁾ N. Petra-Petrescu, *Monografia Institutului de Credit și Economii „Albina”*. Sibiu, 1897.

„Cu ocazia unei vizite canonice a episcopului Saşilor Teutsch — cel cu statuia din Sibiu — la Dârlos, întâmpinând şi el pe episcop printr'un discurs inflăcărat, fu luat de Teutsch în trăsură vlădicească, spre marea desnădejde a preotului săsesc, lăsat să urmeze convoiul pe jos”.¹⁾

Doi unchi apoi, *Ion* şi *Dionisie Chendi*, fuseseră de asemeni preoţi. Tot din viţă preotească se cobora şi după mama sa, *Eliza Hodoş*, fiica preotului ortodox din *Band* (Mureş), prin care Ilarie Chendi se înrudeşte cu lungul şir de Hodoşi: *Iosif, Nerva, Enea, Alexandru* (Ion Gorun), toţi cărturari şi scriitori de seamă şi totodată şi cu marele *Alexandru Papiu Ilarian*.

Această scurtă schiţă genealogică ne lămureşte suficient asupra aptitudinilor şi zestrei sufleteşti semănate în sufletul causticului nostru critic de părinţii şi strămoşii săi. Ținând apoi seamă de chinuitorul sfârşit al lui Al. Papiu Ilarian şi al lui Nerva Hodoş, lunile din urmă ale vieţii lui Ilarie Chendi, cu toată cumplita lui prăbuşire, primesc şi o lămurire ereditară.

Dacă toţi biografiile de până acum sunt de acord asupra recunoaşterii satului natal al lui Ilarie Chendi, ei n'au izbutit însă a-şi fixa un punct de vedere comun în ceea ce priveşte anul naşterii sale.

Astfel biografiile apărute în *Almanahul scriitorilor dela noi*.²⁾ în *Cosinzeana*,³⁾ în *Românul*,⁴⁾ în *Istoria literaturii române* de E. Drăgan,⁵⁾ şi în cea de C. Loghin,⁶⁾ dau ca dată a naşterii anul 1872, fără a indica luna şi ziua. Aceeaşi dată ne-o dă şi revista *Lanuri în Chemare către iubitorii de cultură românească* (pentru un bust lui Ilarie Chendi).⁷⁾ Biografiile din *Lui Ion Bianu amintire* (de Al. Sadi-Ionescu⁸⁾ şi din *Povestitori ardeleni şi bănăţeni până la Unire*⁹⁾ dau acelaşi an, indicând însă şi luna şi ziua *Decembrie 14*. În datele biografice din *Antologia scriitorilor români* (de Ion Clopoţel), vol. 4¹⁰⁾ şi în *Contribuţiune la Bibliografia românească* (de Gh. Adamescu)¹¹⁾ se indică anul 1874. Adevăratul an, lună şi zi a naşterii lui Ilarie Chendi sunt însă cele indicate de d-l Crăciun¹²⁾ — născut de asemeni în Dârlos — datele d-sale fiind culese din registrele parohiei din satul natal al acestui rafinat scriitor, ele găsindu-se şi în biografia întocmită de d-l H. Teculescu,¹³⁾ directorul liceului din Sighişoara şi anume: 1871, luna *Noembrie*, în 14.

De altfel acestea sunt datele ce au fost săpate şi în placa de marmoră ce s'a aşezat în anul 1926 pe peretele casei din Dârlos în care a văzut Ilarie Chendi lumina zilei.

E regretabil însă că aceste date, atât de exacte, au rămas necunoscute celor care s'au ocupat de Ilarie Chendi şi dela apariţia lor încoace, d-nii C. Loghin, E. Drăgan şi Ion Breazu utilizând tot vechile date inexacte.

Copilăria aceluia ce avea să devină un atât de sarcastic critic, a fost o copilărie întretăiată de multe dureri, la vârsta de nouă luni şi 23 de zile rămânând orfan de mamă. „Cu mâna proprie — scrie Păr. D. Filimon din Dârlos într'o scrisoare către d-l Crăciun, din care am extras şi datele referitoare la familia lui Chendi — o induce iubitul lui tată în registrul morţilor cu următoarele rânduri: *Am rămas văduv în etate de 23 de ani. Doamne, Doamne, ce suferinţă am îndurat!* Anii copilăriei şi i-a petrecut în *Bandul de Câmpie*, fiind crescut de bunica sa. În apropiere de Band, la Budiul de Câmpie, păstorise şi tatăl lui Al. Papiu Ilarian, iar cu un veac mai înainte copilărise pe aceleaşi meleaguri şi marele cărturar *Petru Maior*, al cărui tată de asemenea fusese preot, în *Căpuşul de Câmpie*. E sigur că la Band a făcut şi clasele primare, deşi d-l Crăciun afirmă că le-ar fi făcut la Mediaş, iar d-l Teculescu crede că le-a făcut la Dârlos, la şcoala ce astăzi îi poartă numele.¹⁴⁾ Insuşi faptul că cele două afirmaţii de mai sus se contrazic, deşi sunt făcute de cei mai conştiincioşi biografi ai lui Chendi, ne dovedeşte că aceste afirmaţii nu se bazează pe documente sigure. Nici afirmaţia noastră nu se sprijină pe vreun document oficial. Cel care clarifică această chestiune şi odată cu ea ridică şi vălul ce acoperea până acum indurerata sa copilărie, este însuşi criticul nostru care în mărturisirile sale, prin afirmaţie directă, înlătură opinia d-lui Crăciun, iar prin descrierea peisagiului în cadrul căruia şi-a început şcoala şi şi-a risipit copilăria, dă indicaţii precise asupra satului în care şi-a început învăţătura.

1) *Societatea de Măine* (Cluj), 1926, pag. 774.

2) Orăştie, 1911, pag. 33.

3) Orăştie, 1913, pag. 379.

4) Arad, 1913, 28 Iunie.

5) Bucureşti, Cugetarea, 1937, pag. 236.

6) Cernăuţi, Mitropolitul Silvestru, 1937.

7) Mediaş, 1935, Nr. 18—19.

8) Bucureşti, 1916, pag. 282.

9) *Antologie de Ion Breazu*, Cluj, 1937, pag. 198.

10) Arad, Biblioteca „Semănătorul”, 1918, pag. 216.

11) Bucureşti, Cartea Românească, 1921, pag. 168.

12) Op. cit., pag. 774.

13) În *Anuarul liceului din Sighişoara*, pe 1929—33, pag. 302.

14) H. Teculescu, op. cit., pag. 302.

„Cine, ca mine, a făcut elementarele *la țară*“, scrie el,¹⁾ mărturisind astfel în mod răspicat că la țară și nu la Mediaș a făcut aceste elementare, și apoi continuă: „mi-am făcut copilăria pe Câmpia cea plină de lacuri și de mlaștine. Jur împrejur nicio pădure, numai dealuri țuguiate și pleșuve, ici colo cu svârcuri de colie. De atunci, din nefericita mea copilărie încă visam ziua noaptea despre munți „cu stânci bătrâne“, de șopotul tainic al izvoarelor, de potecile cele bătătorite de voinici ce „trag chiorăș la punga ciocoilor“... visam de cerbi și ciute ce trec ca fulgerul în vis peste căile pădurilor seculare... Crescut la Câmpie, fără a cunoaște decât răzvoarele cele imense, cu belșugul cuiburilor de codobaturi și de cristei, decât râpele cele primejdioase acoperite de podbeal, păpădie și sugel“... Descrierea aceasta, clară și categorică, nu mai poate îngădui nicio confuzie, nicio îndoială asupra locului unde s'a depănat întâia copilărie a lui Ilarie Chendi și unde și-a făcut clasele primare: la *Bandul de Câmpie*.

Ori și cine ar fi trecut acum câțiva ani pe șoseaua dintre Band, Căpuș și Lechința ar fi putut remarca lacurile și mlaștinile descrise de Chendi — lacuri cari, de altfel, nici astăzi n'au dispărut complet, — cum poate remarca și acele dealuri țuguiate și pleșuve, caracteristici ale Câmpiei transilvane, dintre cari cel mai înalt și mai expresiv — și pe acela îl va fi urcat Chendi mai des — este cel numit Dealul Țiptelnicului, din vârful căruia peisajul îți apare și mai monoton, și mai dezolant.

Monotonia aceasta, mai ales în zilele de arșiță, exaspera pe micul copil, în fantezia căruia munții creșteau până la ceruri.

Românașului îi place
Sus la munte, sus la munte, la izvor,
Liber și să fie'n pace
Al naturii, al naturii domnitor...

gânguria, cu sufletul pustiit de doruri, orfanul din Band. Cântecul acesta, cântecul *Românașului*, scrie Chendi în aceleași mărturisiri, „îmi era cel mai favorit cântec și-l cântam cu nespus ifos, propunându-mi a nu mă odihni până ce nu voiu zări piscurile din cântec“.

Iar dacă e necesar să ne referim totuși la un document, și lipsindu-ne unul oficial, arhiva școlii primare de stat din Bandul de Câmpie fiind distrusă în timpul războiului trecut, vom considera drept document amintita scrisoare a Păr. Filimon către d-l Crăciun, — scrisoare datată din 21 Mai 1940 și pe care d-sa a binevoit a ne-o pune la dispoziție — în care veneratul preot din Dârlos, ginere al unei surori a tatălui lui Chendi, afirmă categoric: „în *Band* și nu *airea a urmat școala primară*“.

Cursurile liceale le-a început în 1883 la gimnaziul lutheran din Mediaș, de unde în anul următor pleacă la liceul „Episcopul Teutsch“ din Sighișoara, și aici își ia bacalaureatul în 1891.

În acest liceu, unul din cele mai vestite din Transilvania, pe lângă cunoașterea temeinică a limbii germane și pe lângă însușirea unei bogate culturi generale, Ilarie Chendi, în mijlocul Sașilor iubitori de natură, de excursii și de munți, și-a putut cultiva și satisface și această poetică pornire a sufletului său dornic de piscuri și de aer tare.

Și tot aici a început a înseila primele sale crâmpene literare, versuri și nuvele, — cari erau însă departe de a anticipa pe rafinatul stilist de mai târziu. Asupra condițiilor de viață și a preocupărilor din anii de liceu ai lui Ilarie Chendi, cităm următoarele din scrisoarea Păr. Filimon: „Împrejurarea acestei schimbări (de la Mediaș la Sighișoara) a fost următoarea: Știa bine iubitul lui tată că în Sighișoara locuiește sora dânsului, *Ana Chendi, măritată Dumitru Perția*, asesor la sedria orfanală, și știa că orfanul lui copil va avea o creștere cu mult mai bună la mătușa sa, decât pe la diferite gazde în Mediaș și așa ajunge în casa socrului meu, unde mai erau 5 copii, veri primari (doi băieți și 3 copile), între cari și soția mea, care-și amintește că Ilarie cânta ungurește, de unde urmează că în *Band* a urmat școala de stat. Totodată își mai reamintește soția că Ilarie era încontinuu ocupat, când cu cetitul când cu scrisul, încât odată socrul îi face următoarea observare: „*Ilarie! eu nu te mai răzbesc cu hârtia și mai cruț-o că costă bani*“. Observ totodată că socrul era foarte aspru, chiar cu copiii proprii, încât, fără nuelușă, o singură privire era de ajuns spre îndreptare, și poate împrejurarea amintită încă poate a influențat asupra creșterii lui Ilarie“.

¹⁾ În *Telegraful Român* din 1896, Nr. 86: *La Păltiniș* (sub pseudonimul Fidelio).

TEXTE ȘI SCRISORI

George Dima folclorist

○ scrisoare a compozitorului către Andrei Bârseanu

comunicată de

Olimpiu Boitoș

În corespondența lui Andrei Bârseanu, depusă de curând la Biblioteca Universității „Regele Ferdinand I” din Sibiu, se află o unică scrisoare a lui George Dima, care interesează deopotrivă studiile folcloristice și istoria literară.

În calitatea lui de dirijor al Reuniunii române de muzică din Sibiu, G. Dima îl roagă pe Bârseanu să-i traducă din limba germană legenda în versuri *Erlkönig's Tochter* de N. W. Gade, spre a putea înscrie compoziția acestuia în repertoriul Reuniunii. Se știe că Dima își alegea de preferință subiecte cu caracter popular pentru compozițiile sale muzicale. Înclinarea aceasta se vede că se manifesta și atunci când își alegea piese de concert din literatura muzicală străină.

Niels Willem Gade, autorul „baladei pentru solo, cor și orchestră” *Erlkönig's Tochter*, era un compozitor danez mult apreciat de Dima. El figurează de repetate ori în programul concertelor Reuniunii și, la un moment dat, critica muzicală locală s'a crezut îndreptățită să protesteze împotriva acestui fapt, ca împotriva unui abuz.

În scrisoarea pe care o reproducem mai jos, Dima fixează singur titlul românesc al compoziției lui Gade: *Crăiasa ielelor*. Pe urmă face o asemănare între baladele — cărora el le spune „zise”, traducând exact termenul german „Sagen” — scandinave și baladele noastre populare, povestind o amintire vrednică de reținut pentru folcloriști.

Trebue subliniat și amănuntul — ce interesează biografia lui Andrei Bârseanu — că acesta era un traducător reputat din limba germană încă din vremea studiilor liceale.

Cu mijloacele bibliografice reduse ce ne stau acum la dispoziție, n'am putut stabili dacă de fapt A. Bârseanu a tradus textul baladei lui Gade. În biblioteca Reuniunii de muzică din Sibiu se păstrează compoziția, în ediția germană, cu traducerea românească scrisă cu mâna. Nu există însă nicio indicație cu privire la autorul traducerii. După informațiile ce a binevoit să ne dea d-l Petru Gherman, actualul dirijor al Reuniunii, compoziția a și fost executată, la concertul din primăvara anului 1882, deci la o dată foarte apropiată de data scrisorii lui Dima către Bârseanu. Și tot d-l Gherman ne spune că Dima însuși traducea adeseori din limba germană textul compozițiilor înscrise în repertoriu. Punctul acesta rămâne deci nelămurit deocamdată.

Iată acum și textul scrisorii:

Sibiu, 30 Jan. [18]82.

D-le Bërsean!

Nu e de prima oară că te incomodez că (sic!) astfel de lucruri. De mult încă, când erai școlar la gimnasiu, am apelat la talentul D-Tale de a-mi traduce tecturi germâne în limba română, și totdeauna ai fost așa de bun a-mi satisface dorinței mele pe deplin.

Deci îmi iau și de astă dată voe a Te ruga a-mi traduce balada aici alăturată, întocmită după zise scandinave de N. W. Gade. Balada să întitulează „Erlkönig's Tochter”. Aceste ființe (Erlenmädchen) corespund — așa cred cel puțin eu — „ielelor” în zisele noastre

poporale române, de aceia aş fi eu de părere, că titlul cel mai corespunzător pentru româneşte ar fi „Crăiasa ielelor“. (Regină nu-mi sună bine în cazul ăsta, îmi sună, nu ştiu cum să zic, pare că o văd al[e]asă de parlament şi recunoscută de cele lalte puteri.) Asta este părerea mea*), nu ştiu ce vei zice D-ta la ea. Dar o dovadă îţi pot aduce. Din istorii ştiu, că ielele joc (sic!) noaptea pe lună, şi că amăgesc pe tineri cari dormi (sic!) noaptea prin poeni şi lunci. Asta am auzit-o de multe ori dela servitorul moşiu-meu, Nicolae (feceorul lui Bir-Bir, persoană cunoscută şi caracteristică din Braşov), care să jura pe sufletul lui, că el încă a văzut odată ielele jucând, şi adecă în poiană, dar îndată s'a ascuns sub cojoc, şi aşa în cea mai mare groază a petrecut toată noaptea, fără să mai scoată capul de sub cojoc, că altfel ar fi fost vai de el, l-ar fi fermecat cu frumuseţea lor. Norocul lui că nu l-a văzut ielele pe el, ori, că nu li s'a părut lor destul de interesant, scurt, el a scăpat fără nici un necaz din partea ielelor. Un lucru încă l-a mântuit, şi adecă, dânsul avea la sine din norocire „Visul Maichii Precesti“, care l-a strâns atunci în mână, şi aşa s'a mântuit de necaz. De atunci Nicolae purta „Visul Maichii Precesti“ tot în sin. Lui bietu „Oluf“ din balada noastră nu-i a umblat aşa de bine! Ce o să-i faci, de ce n-a fost şi el de legea noastră.

Dar la obiect! Fi bun, apucă-te îndată de tradus, că aş voi să încep cât mai curând cu studiarea; şi adecă dacă ţi-este posibil, fă întâi ce are corul de cântat, deşi, ştiu, că dacă voeşti, apoi îndată o dai gata. În ori ce cas, te rog a-mi da un răspuns grabnic, de poţi să te apuci de lucruri, şi cam cât va dura până ce voi primi traducerea, ca să mă ştiu orienta. Nu uita dară, răspunde-mi.

Cum mai trăieşti altfel prin Braşov? Salută din parte-mi pe toţi colegii cari'i cunosc.
Cu salutare amicală

Fleischergasse 4.

al D-tale
G. Dima

*) aici vorbesc de „iele“, adecă că corăspund la „Erlennmädchen“. (Nota autorului.)

G Â N D Ș I F A P T Ă

Dela cultura majoră la literatura calendarelor

Cu câteva săptămâni înainte tragicului eveniment dela 30 August 1940, am petrecut câteva zile în Capitală. Vremea răcoroasă de astăvară și poate evenimentele în perspectivă, pe care atâția le-au presimțit fără a le putea totuși concepe, schimbaseră aspectul de altădată al vacanței bucureștene. Lumea în mare parte nu era plecată în vilegiatură, așteptând acasă, timorată, ziua de mâine. Pe fruntea multora se așezase apăsător gândul aspru al îngrijorării de ce va aduce viitorul, țării noastre și unității neamului. Fulgerătoarea pierdere a Basarabiei și a Bucovinei de Nord, cu năvala refugiaților desnădăjduiți, crease o atmosferă de bejanie, ce reamintea suferințele din trecutul aproape uitat, însemnând și un serios avertisment pentru securitatea celorlalte hotare. Increderea în propria noastră forță intrase în criză, întocmai ca și credința în norocul nostru proverbial. Toate acestea s'gduiseră din temelii vieața tihnită din anii de belșug, smulgând până și Capitala din nepăsarea ei obișnuită, din acea atitudine de senină contemplație, care poate nu este totdeauna expresia unei indolențe superficiale, ci mai de grabă sentimentul resignației cu care se poate privi lumea: un scepticism funciar împotriva căruia am protestat mereu cu vehemență, în deosebi noi, Ardeleni. Dar, de data aceasta, pe unde m'au purtat drumurile am fost continuu asaltat de întrebări, din care nu era greu să desprind o notă de serioasă îngrijorare, trădând și toată dragostea de frate a Metropolei, pe care de-a-lungul celor douăzeci și doi de ani adesea o acuzasem de purtare vitregă față de noi. Pretutindeni întrebarea ce ni se punea viza direct sufletul Ardealului, vrerea sa, atitudinea sa față de perspectivele sumbre care nu se mai puteau ascunde nimănui, exprimându-ni-se neconținut increderea în dârjenia noastră seculară, creatoare de istorie de atâtea ori în trecut. Firește, atmosfera aceasta era menită să macine temperamentul meu optimist și să mă arunce și pe mine în vârtejul celor mai stranii ipoteze asupra viitorului. Incepeam să bănuiesc tragedia, de care înainte mă temeam doar, ca de un vis rău, pe care însă poți să-l risipești oricând.

Intr'o seară ne-am pus aceeași întrebare fatală, acasă la d-l Tudor Vianu, profesorul meu de altădată, de al cărui ethos mă simt legat de

multă vreme. Incepurăm să discutăm spunând lucrurilor pe nume, fără teama magică a invocării evenimentelor, privind doar cu încremenire rece în zarea tulbure a viitorului. De sigur, tema era vagă, deoarece niciunul nu puteam să-i prevedem cu exactitate dimensiunile. Cântăream tragicul dramei și nu ne mai îndoiam de certitudinea unei catastrofe. Dar, ca îndeobște în asemenea împrejurări, examinam măsurile de salvare ce s'ar mai fi putut lua după naufragiu.

Atașamentul față de fostul meu profesor de estetică nu se datorește exclusiv unor circumstanțe determinate de studiu, ci poate, dacă mi-e îngăduit s'o observ, și unei anumite afinități spirituale. După cum am avut prilejul să constat mai târziu, am trecut și eu prin experiențe sufletești asemănătoare acelor pe care i le-a prilejuit vieața în atmosfera culturală germană de mai înainte. Am socotit și eu, după înapoerea mea din străinătate, unde contactul cu un climat spiritual consolidat provocase în mine intens dorința ameliorării peisajului nostru cultural, că România poate oferi un teren fertil pentru toate năzuințele de creație intelectuală în slujba cărora intenționam să-mi pun forțele modeste. De-abia atunci am înțeles atâtea din gândurile d-lui Vianu, împrăștiate în activitatea sa publicistică, după încheierea studiilor sale din străinătate. M'am raliat astfel și eu la punctul de vedere așa de frumos susținut în eseuul intitulat *Statul ca îndreptar*, publicat în „Gândirea” de pe vremuri, prin care i cerca și d-sa să contribuie la conturarea ideologiei acestei reviste. Era vorba în definitiv, după cum mi-a confirmat-o într'un rând, de același stil major al culturii despre care avea să vorbească mai târziu cu competență d-l Lucian Blaga. În adevăr, după războiul mondial care ne aducea țara întregită, părea sosit și pentru nația românească momentul atât de fericit al creațiilor de stil mare, menit a consacra valorile durabile ale unei culturi. De sigur, misiunea era grea și nu putea însemna o realizare imediată; în măsura în care însă condițiunile istorice promiteau să rămână favorabile, participarea la o asemenea acțiune reprezenta unul din cele mai frumoase obiective ale vieții.

Acum însă se surpau temeliiile de sub noi și totul părea pierdut ca într'un vis prea frumos

pentru a fi adevărat. Ne întorceam cu gândul spre Ardealul meu amenințat din nou, Ardealul destinului românesc, cu multele sale daruri din trecut, dar și cu suferințele fără seamăn ale românismului de aici. Ardealul acesta, care a adus în Principate, la începutul veacului trecut, făclia românească a redșteptării noastre naționale de pretutindenea, a îndeplinit în cele două decenii dela Unire o uriașă operă de înălțare spirituală. De unde în prima jumătate a secolului trecut starea culturală a românimii din Ardeal era superioară celei din Principate, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, cât și în aproape cele două decenii de până la Unire, ritmul creator-cultural slăbește, pentru a face loc doar unor măsuri de civilizație generală. Cărturăria Ardealului era acum prinsă într-o crâncenă luptă de conservare etnică, ce-i angaja energiile în direcția afirmării politice și a unor organizații de ordin economic. Obiecția adusă pe vremuri de Duiliu Zamfirescu stilului artistic al literaturii ardelenesti, era în fond întemeiată. Decât că, în domeniul acesta, aprecierile făcute după criteriile absolute sunt riscante, neisbutind să cuprindă starea adevărată a lucrurilor. Zamfirescu însuși avea s'o recunoască aceasta, scriind acele înălțătoare pagini despre romanitatea populației ardelenesti, prin care *Istoria Comăneștenilor* primea dimensiuni naționale. Tipul reprezentativ al burgheziei ardelenesti era un fel de *Popa Tanda*, cu precise însărcinări gospodărești și fără acel spirit diferențial care consacră pe intelectualul de rasă. În felul acesta intelectualul ardelean comun de dinainte de războiu reușește să se integreze perfect în civilizație, fără a deveni în același timp și o autentică realizare a culturii. Aceasta a determinat probabil și împrejurarea ca să treacă, în acest timp, conducerea vieții noastre publice din mâinile dascălimii, în acelea ale avocaților, negreșit mai pregătiți pentru apărarea *juridică* a măruntelor și a marelui cauze românești, decât fuseseră învățații de neîntrecut prestigiu dela mijlocul veacului precedent.

Unirea a adus însă o totală schimbare a stilului de viață. Preocuparea culturală își afirmă pe încetul și în Ardeal autonomia sa, așezându-se astfel temelile unor forme noi spirituale. Se schimbă nu numai profilul sufletesc al Ardealului, aspectul moral al preocupărilor culturale, dar însăși configurația geografică a provinciei. Răsar centre noi, inexistente în trecut. Vieța intelectuală a Românilor de dinainte de Unire se desfășura în câteva orașe provinciale ca Blajul, Sibiu, Brașovul și poate intrucâtva Aradul. Într-o vreme începuse să se infiripeze, datorită vieții universitare și politice, o asemenea vieță chiar și în Capitala Ungariei, la Budapesta. Bineînțeles ea nu putea depăși aici semnificația unei colonii restrânse, care nu se bucura nici măcar de protecția ca și exterritorială a unei puteri străine. În schimb vieța publică din centrele amintite din Ardeal decurgea în cadre vădit patriarhale, în ciuda unui rigid formalism, ~ contrast pe care ironia lui Stere l-a sesizat incisiv. Centrele acestea

se mențin și după Unire, păstrând o bună parte din aspectul vieții de mai înainte, care nu se schimbă decât pe 'ndelete, în măsura în care noua metropolă ardeleană isbutește să-și afirme hegemonia. Este Clujul, noul centru al Ardealului, orașul care în câțiva ani adoptă caracterul cel mai pronunțat românesc. Cum se 'ntâmplă miracolul acesta? Negreșit, datorită noii conștiinți culturale, cultivată în atâtea din instituțiile recent întemeiate la Cluj și unde se lucrează febril la elaborarea unui stil de viață occidental. Firește, lipsesc și Clujului, mai ales la început, o serie de elemente menite a consolida un proces pornit sub cele mai fericite auspicii. Dispune însă de o favorabilă coincidență a celor mai prielnice condiții pentru a deveni al doilea oraș al Țării. Așezarea sa în inima Ardealului este fără îndoială o împrejurare avantajoasă ce se poate exploata cu profit. Cel mai de seamă impuls și-l dă apoi însuși orașul, care sub vechea dominație nu reprezenta decât o adormită citadelă a aristocrației maghiare, pe care o întrecea ritmul mai viu al Orăzii. Caracterul maghiar al orașului dispore însă odată cu exproprierea latifundiilor. Imprejurimea este românească, cu o populație dispunând de robuste resurse de vitalitate. Infiorirea economică a orașului atinge un grad necunoscut sub vechea stăpânire. Ea de altfel crește paralel cu înzestrarea culturală a orașului, care devine, fără îndoială, după București, sub acest raport, cel mai bine utilat centru al nostru. În anumite privințe, am îndrăzni să susținem că a cunoscut chiar condiții superioare Capitalei. Și deosebit de importantă a fost împrejurarea că la Cluj, cu toată însemnătatea economică sporită a orașului față de trecut, factorul hotărîtor a rămas cel cultural. Au existat și alte orașe dincoace de Carpați pentru care Unirea a însemnat un avânt neașteptat. Astfel au fost Brașovul și Timișoara. Pe când însă la Brașov, cât și la Timișoara, elementul conducător a devenit finanța și industria, la Cluj, în Capitala Ardealului, locul de onoare a rămas rezervat lumii intelectuale.

Nu vrem să facem aici pomelnicul bogat al activității culturale din trecut a Clujului. Am dorit numai să zugerăm schimbarea situației pe care a adus-o cu sine evenimentul dela 1 Decembrie 1918. Deși o parte din reprezentanții de frunte ai spiritului ardelean s'au stabilit după Unire la București, totuși Ardealul a dispus caniciodată, de o vieță culturală situată pe un nivel din ce în ce mai ridicat. *Stilul major* era realizat în germen, trebuia numai timpul să contribuie la consacrarea lui. A intervenit însă catastrofa care a curmat brusc o evoluție din cele mai rodnice.

Situația aceasta o discutăm cu dl Vianu, întrezărind o decădere vertiginosă a culturii noastre mai ales în Ardeal. O decădere provocată din afară, asvărînd creația majoră pe un nivel de manifestare minor. Ne-am reamintit de calendarele noastre de altădată, care reprezentau într'un timp unicul eveniment cultural al anului. Pe când însă calendarul dela Buda a însemnat pe vremurile acelea un început dărz, o reeditare

astăzi a acelorași forme de manifestare ar egala cu un dureros regres...

Viziunea noastră a fost din fericire numai în parte întemeiată. Se pare în adevăr că în Ardealul ocupat calendarul a rămas unicul eveniment literar al anului. Cei câțiva cărturari care au rămas acolo pentru a păstra sufletul poporului nu sunt în situație să infăptuiască mai mult. O notă laconică apărută în revista familiară *Vieța Ilustrată*, tipărită la Cluj sub binecuvântarea Preasfințitului Episcop ortodox Nicolae Colan, pare a confirma aceasta. Se vorbește aici de cinci asemenea calendare necesare, firește, în primul rând țaranului insetat după slovă românească. Avem și noi în fața noastră unul: este calendarul editat de „*Tribuna Ardealului*” de sub direcția d-lui Profesor Emil Hațieganu, singurul cotidian românesc din Ardealul de Nord, care apare, din nefericire, în condiții foarte modeste. „*Acesta este calendarul Românilor din Ardealul alipit Ungariei*” afirmă cu un simplu dramatism, în subtitlu, publicația în chestiune. Tot pe prima pagină remarcă editorul că acest calendar „*este întocmit pentru sătenii și intelectualii ardeleni, spre a le fi la îndemână ca un îndreptar în nevoile și munca de toate zilele*”. Publicația este un document adânc grăitor al întregii situații. Oricât de modest îi este cuprinsul, răsfoirea lui e instructivă. S'o facem dar.

O copertă ilustrată cu un peisaj românesc de munte, colorat cu o cruce de cimitir și o bisericuță cu turlă de lemn, asemenea celor din Maramureș sau din Munții Apuseni. Sus, un țaran maramureșan, reproducerea unei picturi a lui Bițu-Dăncuș, reprezentând pe Moș Ion Turda, fost primar din satul Săpânța-Maramureș, „ca și prin acest semn să arătăm câtă dragoste purtăm țărânilor noastre, cu adevărat „talpa țării” - mărturisește d-l Profesor Hațieganu în cuvântul său *Către frații Români*. Calendarul se deschide cu un clișeu de o pagină al *Inaltului Regent vitéz Horthy Nicolae de Nagybánya* (Baia-Mare), „Guvernatorul” Ungariei. Calendarul e însoțit pentru fiecare lună de *sfaturile cuvenite pentru plugari, de mersul vremii după proorocirea lui Herschel, de fazele lunii și de mersul vremii după Calendarul de 140 ani*. Urmează apoi diversele îndrumări: sărbătorile religioase și cele oficiale, posturile, tariful poștal în vigoare, tariful telefoanelor, taxarea actelor, „opreliștea de vânătoare” și „opreliștea pescuitului”, bineînțeles după legiuirile maghiare.

Cuprinsul literar este semnificativ. Calitatea literaturii este firește potrivită condițiilor locale. D-l Hațieganu în apelul d-sale lămurește rostul calendarului și subliniază importanța solidarității naționale. Sunt impresionante cuvintele celor doi arhieri, greco-catolic și ortodox, (în Ardealul de Nord uniții sunt în majoritate) din pastoralele scrise la începutul lui Septemvrie, cu ocazia cedării acestor teritorii. Sunt cuvinte îndurerate dar și de îmbărbătare părintească din zile de restricte. „*Judecata dela Viena a împărțit Ardealul în două - scrie Preasfințitul Nicolae Colan. Prin ea ai fost despărțit și Voi, tubiții mei fiți su-*

fleșteți. Unii ai rămas în România, iar alții veți trăi de aici înainte în cuprinsul statului ungar... Fiți ascultători față de stăpânirea legiuită - îndeamnă înțelept pastoraia - și mai presus de toate fiți fiii devotați ai Bisericii noastre strămoșești. Ea este orânduită să ne fie corabia mântuitoare pe valurile acestei vieți. Ea e mama noastră ocrotitoare. Urmați deci sfaturile celor ce - prin darul Duhului sfânt - sunt puși să cărmuiască corabia Bisericii și să fie păstorii turmei cuvântătoare”.

Cu adevărat, Românilor din Ardealul părăsit nu le-a mai rămas decât Biserica. Și pe alocuri nici măcar aceasta!

Cu atât mai puternică le este dorința păstrării ființei naționale. Ea exală din fiecare șir, din atâtea și atâtea din aluziile dospite cu speranțe nestrămutate. Urarea, naivă, chiar stângace din fruntea volumului, o spune limpede între versurile ei ca

*Nația să 'nflorească
Iar Românul să trăiască.*

O altă poezioară închinată anului 1941 o mărturisește de asemeni fără înconjur, firește cu aceeași stângăcie a versurilor :

*Biruintă dă dreptății
Gândului creștin;
Cale 'ntoarsă strămbătății
Valului hain.*

*De cei dragi ni-i ad-acasă,
Noule venit,
Inseninează orice masă
An blagoslovit.*

De altfel întreg calendarul e plin de amintiri. În rubrica „Cronologie” - *câți ani au trecut dela* - abundă gândul românesc. Cităm : 1836 ani dela descălecarea Romanilor în Dacia, sub Traian; 1720 dela creștinarea Romanilor; 1666 dela începutul năvălirii popoarelor barbare în Dacia. (Citiitorul este rugat a reține faptul, că însăși inserarea acestor date stă în flagrantă contradicție cu teza statului Sfântului Ștefan, care pretinde că Ungurii au dreptul la stăpânirea întregului bazin dunărean, înconjurat de Munții Carpați, în virtutea titlului de cel mai vechiu popor de pe acest teritoriu.) Firește, sunt inserați și cei 1112 ani dela venirea Ungurilor în Europa, dar în același timp se amintește și de cei 157 ani câți au trecut dela Revoluția lui Horia - considerat de istoriografia maghiară bandit de rând de categoria lui Rózsa Sándor, cel executat la Gherla, - precum și de cei 92 dela Revoluția din 1848, dată la care se decretează ștergerea iobăgiei în Ardeal, ceea ce însemnează și începutul afirmării politice a Românilor ca națiunea cea mai numeroasă din Marea Ducat de altădată al Transilvaniei. Sunt consemnați până și cei 77 ani dela reînființarea Mitropoliei ortodoxe a Românilor de dincoace

de munți, de asemeni cei 68 ani dela moartea marelui Șaguna. Este amintită în sfârșit și construirea primului aeroplan dela care au trecut, iată, 46 ani; izbucnirea războiului mondial cu cei 25 ani câți s'au scurs de atunci; încheerea păcii de acum 22 de ani; ba chiar și izbucnirea actualului războiu. Un singur eveniment nu este amintit, la care se gândește orice Român de dincoace sau de dincolo de linia demarcațională și care nu se va uita până va viețui un singur suflet de român: data de 1 Decembrie 1918, când la Alba-Iulia s'a proclamat România lui Ferdinand I. Această zi bineînțeles nu poate fi trecută în șirul marilor evenimente într'un calendar al Românilor din Ungaria, dar tocmai pentru că lipsește crează acel gol căruia nu-i poate rezista emoția noastră...

Grija pentru respectarea drepturilor legitime este afirmată din plin și în mod repetat. Astfel e reprodus întreg textul sentinței de arbitraj dela Viena, prin care drepturile noastre etnice sunt juridic garantate. Citim apoi și o schiță scrisă în stil popular, intitulată *Graiul strămoșesc*. Este vorba de un țaran înțelept, Badea Boian, „om sdravăn, voinic și deștept la minte...” care la târguri, la adunări ori la cântălărie, pretutindenea vorbește mândru românește. Pe acest Badea Boian l-a întrebat într'un rând un tânăr nesocotit, ascuțit la vorbă doar pentru a-l pune „o leacă cu botul pe labe, că prea se ținea măreț”:

- „Ascultă, bade Boiene, de ce-i fi făcând atâta zarvă și cu limba asta a noastră? Eu așa așa zice, că orice limbă e bună, dacă ști cere pită cu ea”.

Răspunsul lui Badea Boian este lung și mustăcios. Îi reproducem finalul fără alt comentariu, căci el zugrăvește toată preocuparea fraților noștri rămași în teritoriul cedat.

„Îmi aduc aminte de biata mamă, când m'a pornit la cătane - spune Badea Boian. Plângea cu două rânduri de lacrimi și mi cuvânta: „Să te uiți, dragul mamei, la stele și să știi că și eu le privesc. Mi s'o părea că te simt aveau lângă mine”.

„Tot așa, măi frați, cu graiul: aceleași cuvinte le-a rostit bun-străbun, le-au stărnit jale ori bucurie. Cum vă spun, eram de trei luni în America, străin cuc... Să mai alung uritul, m'am dus la o zi de târg. Oameni câtă frunză. Mă gândeam eu: „Ce puzderie de lume și niciunul de-ai noștri”. Deodată aud: „Mă frate, de mult nu primiși scrisoare de acasă?” Așa mi s'a sbătut inima, parcă să mi se rupă coșul pieptului! Nici nu știu cum am fost lângă ei, și, apucând pe unul de-o mână și pe altul de alta, zic: „Ești Român de-ai noștri, frate? Și eu sunt Român!” Simții o bucurie atunci, cum nu simți aici când îți vezi pe cel mai drag frate.

„Câtă vreme o națiune are graiu, nu-i ștearsă din cartea noroadelor”.

„Măi fraților, o națiune tot mai poate căpăta moșia pierdută, dar graiul odată pierdut nu se mai capătă. Bunicul ne spunea, că-i vai de neamurile cari și-au pierdut limba strămoșească. La a doua judecată rămân muți înaintea lui Dumnezeu.

Nu se mai pot desvinovăți și merg în gheena focului de veci”.

Formulare simplă, pe înțelesul tuturor; dar cuprinde într'însa întreg misterul de dragoste cu care popoarele își cultivă graiul.

„Omul nu trăește numai cu pita - spune înțelept Badea Boian. Pe lângă foale mai are și inimă. Iar inima numai prin graiu o poate avea. De aceea ținem la graiul strămoșesc ca și la vieață, căci pe amândouă ni le-au lăsat străbunii”.

Intr'un sens analog scrie și d-l Gheorghe Dăncuș, - un intelectual originar din Maramureș, care s'a hotărât cu toate riscurile să nu-și abandoneze frații, - asupra a ceea „*Ce trebuie să se știe despre poporul român*”. Întrebările sunt: *Cine suntem, ce însemnăm între popoarele învecinate, unde ne-am născut și câți și unde suntem*. Răspunsurile d-lui Dăncuș (inspirate din lucrările d-lui Giurescu) sună astfel: suntem cel mai vechiu popor creștin din sud-estul european; suntem singurul popor în această parte a continentului care a izbutit să aibă o vieață politică fără întrerupere; numărul total al Românilor se ridică aproximativ la douăzeci de milioane de suflete pe un spațiu larg, cuprinzând întreaga peninsulă balcanică, teritoriul daco-roman, cu prelungiri la Răsărit în stepa rusească, la Vest dincolo de frontiera româno-maghiară dinaintea anexării Ardealului de Nord, iar la Sud-est până'n peninsula Istria!

Moș Teodor V. Păcățian, nestorul publicisticii românești din Ardeal, mort de curând în Clujul părăsit, publică o schiță - în locul amintirilor de altădată, desprinse din lanțul bogat al luptelor noastre naționale. Pe semne a obosit până și Moș Păcățian...

D-l Ion Buzea, unul din elementele conducătoare serioase ale cooperației, rămas pentru a conduce puternicele organizații românești din Bistrița-Năsăud, susține cu competență și căldură rubrica cooperației, care în actualele împrejurări poate aduce servicii deosebit de utile.

Găsim apoi și o cronică a anului, începând din Septembrie 1939 până'n Noembrie 1940. Evenimentelor din România se acordă o importanță sporită. Citim, în *Septembrie* 1940: „Teritoriile cedate din Ardeal sunt complet evacuate și ocupate de armatele ungare. La București guvernul Gigurtu este răsturnat, regele însărcinând cu formarea guvernului pe generalul Antonescu, care acceptă cu condiția limitării prerogativelor regale. Sub presiunea evenimentelor regele Carol II abdică, noul rege Mihai I depune jurământul”. Iar în *Noembrie* citim: „În România cutremurul de pământ pustiește Capitala și regiunile învecinate. Numărul victimelor este de mai multe sute... În România o echipă de legionari execută în curtea închisorii Jilava mai mulți deținuți politici. Profesorul Virgil Madgearu este găsit asasinat în pădurea Băneasa, iar cadavrul ciuruit de gloanțe al profesorului Nicolae Iorga este găsit în șanțul șoselei Ploești-București”.

Calendarul cuprinde și câteva poezii (una semnată de d-na Elena Farago), precum și o schiță a d-lui I. A. Basarabescu. Apoi d-l Gheorghe Russu semnează un articol intitulat *Din istoria țiparului*. Nu lipsește nici folclorul și obișnuitele ghicitori. Restul e completat de o rubrică variată, cuprinzând indicații în legătură cu *cultura plantelor medicale, împietritrea sămintelor, sănătatea animalelor* etc., ~ totatătea cunoștințe folositoare plugarilor. Găsim câteva pagini și despre cutremurele de pământ din trecut și în special despre cutremurul din România. Indicarea bălciurilor se face cu ajutorul numirilor românești secundate de numirea oficială maghiară a localităților.

Numeroase clișee împodobesc paginile calendarului. Sunt multe în legătură cu România. Fi-rește, pe alocuri întâlnim și clișeele unor bărbați de stat maghiari. Cele românești trădează negreșit simpatiile Românilor din Ardealul de Nord. Din exemplarul care ne-a parvenit un funcționar hiperzelos la careva vamă a găsit de cuviință să taie clișeul pe o pagină (ca și al Regentului Horthy) al d-lui „*Iuliu Maniu, cel mai înfocat luptător al drepturilor românești de totdeauna*”. Apariția acestui clișeu dovedește negreșit că metodele de restricțiune ale regimului maghiar nu operează atât asupra presei, cât mai ales asupra unor condiții premergătoare unei asemenea întreprinderi. Invățământul ar fi cu tâlc, dacă l-am reține.

Imprejurarea aceasta duce însă și la alte concluzii. Ea dovedește că mizeria morală în care se sbat astăzi frații noștri din teritoriile ocupate se datorește în bună parte absenței unei vieți intelectuale românești mai intense. Cei câțiva cărturari care au vrut și au izbutit să rămâe acolo, nu pot singuri să poarte toată povara unei asemenea misiuni. Datoria noastră, a celor refugiați pe teritoriul liber, este așadar să-i sprijinim pe frații noștri din toate puterile. Trebuie să colaborăm la toate publicațiile lor și să facem totul ca diferența de nivel să nu mai fie atât de dureroasă. De asemeni trebuie să ne îngrijim ca să se mențină contactul cultural cu teritoriul liber.

Dacă există opreliști formale în privința aceasta, trebuie să le sdrobim, trebuie să facem să răsară un nou Badea Cârțan cu negoțul lui legendar. Dacă nu se va putea altfel, legătura va trebui făcută chiar și sub pământ. Aceasta e datoria noastră. Căci altm nteri, dojana lui Badea Boian ne va suna și nouă: „O nație tot mai poate că-păta moșia pierdută, dar graiul odată pierdut nu se mai capătă”.

Europa astăzi se frământă în mijlocul unor prefaceri epocale. Formele viitoarei organizări continentale sau poate chiar mondiale cu anevoie se pot desluși. Avalanșa a pornit; unde se va opri este greu s'o prevedem. Una este însă cert: dintre națiunile pământului numai acelea se vor păstra în viitor care au reușit să-și modeleze un stil spiritual de viață. Entuziasmul de după Unire al culturii românești a izvorit din sursa aceasta. Dar el a fost brusc înfrânt de evenimete. O exasperare totală este însă tot atât de primejdioasă cât de neîntemeiată poate fi. Căci la urma urmelor depinde în mare măsură totul de energia noastră proprie de viață. Principala noastră preocupare trebuie să urmărească astfel redobândirea instinctului nostru sănătos de viață. Ea va impune afirmarea din nou a conștiinței unității noastre naționale pe plan daco-român. Aceasta însemnează firește, în primul rând, circulația largă a bunurilor noastre spirituale pe întreg spațiul nostru etnic. Imediat după războiu am făcut o greșeală: de bucuria României-Mari am renunțat a ne interesa de soarta Românilor din Balcani. Am fost și suntem și azi nația cea mai numeroasă în sud-estul Europei. Cu o dibace încadrare a Macedo-Românilor în sfera intereselor noastre naționale am fi găsit într'inșii pe cei mai convinși propagandiști ai unei colaborări interbalcanice, în care țara noastră putea juca un rol de frunte. Greșeala nu se mai poate repeta și cu frații noștri din Ardealul de Nord, interesele cărora nu le putem ignora cu rațiunea ființei statului nostru.

Aici se cuprinde un program întreg de salvare.

Victor Iancu

CRONICI

Cronica literară

Un poet discret: Gherghinescu Vania

Cu toată rezonanța numelui său transprutian, Gherghinescu Vania este un cântăreț născut și crescut dincolo de Olt, care și-a publicat primele versuri la „Datina” severineană, continuând apoi la „Gândirea” și „Revista Fundațiilor Regale”. Deși, în timp, activitatea sa, după cât știm, începe cam cu vreo 18 ani în urmă, astăzi este de abia la al treilea volum de versuri.

Il auzeam spunând odată că, hărțuit de ocupațiile zilnice, în ultimul timp a scris puțin. N'am vrut să-i mărturisim gândul nostru că, oricâtă vreme disponibilă ar fi avut, n'ar fi scris mai mult. Gherghinescu Vania nu este un poet cu imaginația tumultuoasă, stăpânit de neastâmpărul de a scrie. Versul său trădează o mare preocupare formală, un cult al artei desăvârșite și cu astfel de însușiri nu se scrie mult. Se pare de altminteri că îl interesează numai poezia în sine, nu răsunetul ei în public, nici circulația numelui său.

Din cauza marei iubiri pentru vers, orice poezie destinată publicității este, pentru el, o dureroasă despărțire. Știind prea bine cu câtă neînțelegere sunt întâmpinate de cititori, plânge de mila poemelor făurite la flacăra albă, în nopți de veghe și suferință:

Plecat peste abisuri de lumi interioare,
Poetul trist, cu somnul ciuntit de ursitoare,
Ascultă melodia tăcerii cântătoare.

În pasul surd al orei, vecia descifrează
Și 'ndurerat la față, înseamnă ce visează,
Cu-o mână oboșită și albă ca o rază

Din inimă își smulge cu fiecare rând
O jertfă de lumină, un sămbure de gând,
De mila căror pleoapa și-o simte tremurând.

„Cântăreț bolnav” (*Amvonul de azur*).

Și-a vrut cuvântul daltă „să încrustez cu el metalul cel scump și dur din steaua înaltă”. Bântuit de neliniști, de gândul despărțirii, nu rugă-și vrea cuvântul, „ci scară către Dumnezeu”. Nu vrea să-i fie vorba cântec, ci descântec. Cântecul exprimă clar, net, bucuria ori întristarea — atitudini obișnuite oricărui suflet comun — descântecul însă vrăjește. Între vis și realizare se așează de-a-curmezișul greutăți de care poetul își dă prea bine seama:

Și dacă altul mi-e cuvântul
Cu care-abia să scurm pământul,
E fiindcă veșnic visul scris
E numai așchie de vis.

„Cuvântul visat” (*Amvonul de azur*).

În ciuda acestei reflexii finale, Gherghinescu Vania realizează una din alesele-i poeme, în care ne relevă tendința sa de depășire, încercuită de gândul apăsător că... „visul scris e numai așchie de vis”. În „Adulmec adâncuri” îl duce dorul spre lumi siderale, spre nemărginiri, până la ignorarea propriei existențe în timp, și pretutindeni în sborul său încearcă să-și descifreze chemarea, dincolo de vremelnicii. De data aceasta, ca o întrebare, iar nu ca o constatare, cum încheie în „Cuvântul visat”, stăruie gândul: putea-va să-și dea întreaga măsură a disponibilităților sale?

Izbuti-voi până la urmă să prind

Cântecul viu

Pe care îl simt undeva, în adânc, clocotind,

Cum simte cămila izvoru'n pustiu?...

„Adulmec adâncuri” (*Privighetoare Oarbă*).

Gherghinescu Vania nu povestește și nici nu obiectivează. Pentru ochiul lui, natura e plină de mișcare, sau încremenită; neliniștită ori oboșită; după cum îi e sufletul:

Pe căile pe care nu mai treci
Cu primăvara zâmbetelor tale
Împrăștiată 'n sboruri de petale,
Se-adună neguri umede și reci.

Când scarele cu ochii roși de plâns
Îmi cerne 'n cale lacrimi de lumină,
Ascult mirat cum frunzele suspină
La căpătâiul zilei ce s'a stâns...

Am fost pe-aici, odată, amândoi...

Și-acum, privind la petele de soare,

Mi s'a părut lumina care moare

Că-i urma ta lăsată-atunci pe foi.

„Iarna” (*Drum lung*).

Am citat în întregime această poezie, fiindcă în trei strofe, de o simplitate artistică uimitoare, poetul realizează o capodoperă miniaturală...

Dumnezeu se confundă în poezia lui Gherghinescu
Vania cu lucrurile, cu vieța, în orice formă s'ar prezenta ea:

Uneori îmi pare că-L aud,
Vara, prin livada înflorită —
Vânt de înflorire risipită,
Sau desfacere de mugur crud.

„Neliniști” (*Amvonul de azur*).

Existența Dumnezeirii se desprinde ca o concluzie
necesară, din natură. Nu poate fi nicio îndoială, fiindcă ar
însemna să tăgăduim sensul oricărei existențe, să ignorăm
minunile care ne înconjoară.

Cine conduce pământul nomad?
Cine culege florile cari cad?
Toate minunile din câmp de afar'
Unde ajung după ce dispar?...

Pentru liniștea sufletului lui și ca semn al întregii exi-
stențe, Dumnezeu trebuie să fie.

Pentru liniște și pentru chin,
Pentru viețile cari pleacă și vin,
Pentru svonul din suflet și din porumbiști,
Trebuie, Doamne, să exiști.

„Pentru liniște” (*Privighetoare Oarbă*).

Suflet receptiv și de largi orizonturi, deși frământat
de întrebări, contemplativ totuși și nu furat de mrejele ra-
ționalismului, în mod firesc Gherghinescu Vania se în-
dreaptă spre panteism. E convins că va descoperi izvorul
tămăduirii în drumul pe care insectoșează mereu.

Nu-mi găsesc nicăierea, în lume, astâmpăr,
Setea mea cu nimic nu pot să o stâmpăr;
Știu că trăiește undeva Dumnezeu,
Izvorul tămăduirii chinului meu.

În lumea terestră, în lumea stelelor, oriunde e urma lui:

Jos, dospind în pământ, El hrănește o floare,
Sus, înflorește în noaptea o scânteie de soare...

De aceea Îl va căuta pretutindeni și, dacă în vieță
nu-L va găsi, prin moarte va sorbi din izvorul său.

Mă voi duce cu trupul să-L caut în tină
Și cu sufletu 'n ceruri, pe punți de lumină;

Căci de nu e 'n vieță, prin moarte eu vreau
Din sfânt izvorul Său de lumină să beau.

„Insectoșare” (*Amvonul de azur*).

Între panteismul lui Tudor Arghezi și ortodoxismul
lui Nichifor Crainic, Gherghinescu Vania se plasează cu o
viziune nouă. Robit de puterea dumnezeiască, refugiu al
liniștii, explicație a lumii vegetale și animale, năzuință fi-
nală pentru depășirea omenescului, Gherghinescu Vania a
topit hotarele prăpastiei dintre cer și pământ, dintre ales
și comun. Omenescului îi va deschide poarta lumii de aici,
de jos, în care se complace; sufletului, înălțimile spre care
năzuiește. Și pe amândouă căile va ajunge la Dumnezeu.

Purtat de vraja înălțimilor, îmbătat de iluzia puterii
sale, după o „inversunat de lungă așteptare”, poetul se
ridică în miez de noapte, din „măștini de pământ pi-
pernicit”

Și proiectându-mi umbra de strigoi

Pe sure spații interplanetare,

Cu pas hipnotic calc în infinit...

Voi sparge bolțile de m'or opri cândva
În drumu' nchipuit fără întoarceri,
Să nu mai fiu închisul vreunei carceri,
În labirintele lui Iehova.
Vreau, insetat, lumina la izvor
Și aerul țăriilor de ghiță;
Vreau să-L privesc pe Dumnezeu în față
Cu ochi de îndoială și de dor...
Adânci prăpăstii viorii de cer,
Deschid spre mine ochi mirați de stele,
Când vântul hohotește printre ele
Și eu mă urc spre pure țări de ger.

Pentru o clipă, rămânem cu iluzia unei hotărâri de
neînfrânt, a unei energii cutropitoare, gata să dărâme ză-
gazurile care i-ar stăvili calea.

„Vreau, insetat, lumina la izvor...”

Nicăieri în poezia lui Gh. V. nu vom mai întâlni acest
vreau categoric. Nu mai e o simplă dorință, ca odinioară, în
„Psalm”. Deslegat de nimicnicia omenească, vrea izvorul
cunoașterii, vrea să-L privească pe Dumnezeu în față, „cu
ochi de îndoială și de dor”; dorul care mai stăruie în el
și care l-a hrănit; îndoiala dacă în adevăr a biruit ori e
numai o închipuire.

Ajuns la înălțimi, pământul, în lumina soarelui de
dincolo, îi apare scheletic, ca un bolnav examinat cu raze
„Roentgen”:

Cuprins de spaimă l-am privit atent:
Era un vast mormânt în care
Se-amestecau cadavrele larvare
Cu oseminte albe, cranii goale —
Împărăția pământeștilor răscoale
Și a orgoliului dement.

„Răzvrătire de rob” (*Privighetoare Oarbă*).

Viziunea, cu adevărat dantescă, este de o mare rea-
lizare poetică. Autorul și-a verificat puterile pe vaste pla-
nuri de altitudine și a însemnat o strălucită izbândă ar-
tistică. Poema sfârșește cu întoarcerea către microcosmul
din care evadase Asemeni lui Phaeton, își ispășește pă-
catul de a fi dorit prea mult. Tărându-și umbra de strigoi,
„mai deșirată și mai mare”, reintră în carcera pământea-
tească...

O altă avântare către „vârful țărurilor pure” întâlnim
în „Sborul Șoimului” (*Privighetoare Oarbă*).

Dar nici șoimului nu-i e dat să dispară în nemărgi-
nirea de azur. Are și el aceeași soartă ca și robul răs-
vrătit.

Poema închinată Profesorului Nae Ionescu — „omul
din întunericul albastru”, — la a cărui școală Gh. V. este
format ca factură spirituală, pare a fi simbolică.

Legătura lui Gh. V. cu pământul românesc este adâncă
și permanentă:

Pământ scump,
În mine suferința ta crește
Ca un blestem,
Când călcăi strein te rănește —
Și gem.

„Alma Mater” (*Amvonul de azur*).

Brazda mustind de sevă îl întărește pe poet, ca pe
legendarul Anteu. După cuminecarea cu suferința fizică:

Într'o zi cu melodii și strae de lumină,
Sângele mi-a năvălit pe buze
Ca viscolirea unor petale de gherghină...

„Suferințe și alinări” (*Amvonul de azur*).

Tot aproape de pământ își face „Convalescența” :

Peste tot e soare, sărbătoare ...
Suflet nou mustește în livadă,
Urcă 'n svon de nflorire — zăpadă —
Urcă 'n mine grăbit și mă doare.
Degete de vânt, îmi pun pe frunte
Proaspete cununi de mângăere
Și din vecinic marea Înviere
Incolțește 'n mine un grăunte.

Pentru a se vedea cum pământul îi îmbăiază trupul cu voluptăți primitive și apropierea ierburilor, mirosind a sănătate, îl vindecă mai mult decât orice, vom cita numai ultima strofă din poezia „Viață nouă”, atât de personală :

Mă simt mic, neînsemnat și ridicol,
Sub pași proaspeți de eternă minune
Și totuși atât de departe de orice pericol
Că mă tăvălesc prin ierburi ca o sălbăticiune.

Aceeași dragoste îl indeamnă să revină cu emoție spre ținuturile copilăriei: casa bătrână, curtea pustie, locurile de joacă, nucii din livadă, sub care, ferit de lume, strângea cerul cu stele la sân, potecile pe care a visat fericit, a cules florile primăverii, a descoperit graiul tăcerii și drumuri către infinit :

Am fost copilul acestor locuri,
Am hoinărit pe coclauri, cu vântul,
Am învățat cum sună în doină cuvântul
Și cum se chiue la jocuri.

„Acasă” (*Privighetoare Oarbă*).

În seri de toamnă ascultă cântecul greerilor :

... Un vâl de vis pe suflet îți întind
Și-ți împânzesc pe ochi melancolii,
Sunt parcă rugă cântate prin chilii,
Ori sfârșit de stele ce s'aprend.

Adânc în suflet notele îți cad,
Ca lacrimile plânse pe furiș ;
Sunt psalmi cântați și nicăirea scriși,
Sunt murmur surd de râuri fără vad.

E-o muzică a liniștii, duet
De coarde în surdină ; e un plâns
În care veșnicile s'au strâns
Să cânte jalnic, legănat și 'ncet.

„Cântecul greerilor” (*Drum lung*).

Parcă toată poezia veacului nostru, la un loc, n'a dat expresie unei mai apăsătoare melancolii.

Gradația comparației și armonia versului, se impletesc cu imagini fără pereche :

... Sunt parcă rugă cântate prin chilii,
Ori sfârșit de stele ce s'aprend.

Gherghinescu Vania nu este un pesimist. Credem că numai printr'o superficială cercetare s'ar putea susține contrariul. El este un frământat, un poet cu elanuri, cu dorinți uneori aproape barbare, deși plin de fineți sufletești. Trebuie remarcat de altminteri că un oarecare accent pesimist stăruie, mai ales în primele versuri, dar că acest accent dispare aproape cu totul pe măsura ajungerii la maturitate. Explicația e simplă: va fi fost tinerețea cu exageratele sale dureri, cu predilecția ei pentru suferință ; apoi boala care l-a săcăit mereu, ani de zile. Cert este că acest poet posedă

un mare fond de optimism. Și optimismul se simte în clo-cotul liric neîntrerupt, în construcția celor mai multe ver-suri, în nota de patriotism ; apoi în toată imensa îmbră-țișare a cerului și pământului, cu stele, flori, „existența de vraje a ființei iubite” și Dumnezeu însuși.

Despre poezia erotică a lui Gh. V. ar trebui încă mai mult să vorbim, fiindcă în ea se întâlnesc desăvârșiri teh-nice, imagini rare, gingășii de lumini și culori, miniaturi realizate magistral, strofe în filigram, note grave de vio-loncel, alergând pe un portativ infinit. Gherghinescu Vania este un maestru al cântecului de iubire. Dela „Întâlnire”, „Schită”, „Ai fost măhnită”, „Primăvară fără tine”, plină de grație și zumzet, trecând prin îndrăselni ca „Dulce tor-tură”, sau „Peste veșnicie și moarte”, tot ce iubirea poate oferi, dela carne la vis și dela lacrimi la surâs, ajungând până la comuniuni spirituale, și-a găsit ecou în sufletul acestui inflămănt și însetoșat de dragoste. În iubire poetul și-a realizat un mare vis : Domnița lui e o realitate. De cât folos artistic îi este această aleasă tovarășie, o spune adesea în versuri :

... Domnița frumoasă și bună
Ca o mireasă de Voevod,
Tu ai pus în gândul meu rod,
După ce l-ai nins cu floare de lună

Praf și rugină din mine ai șters
Vrăjind cu vorbe catifelate ;
M'ai dus de mână pe poteci neumbrate
Și gândul mi l-ai făcut vers ...

„Elegie” (*Privighetoare Oarbă*).

În cel dintâi volum, *Drum Lung*, iubirea era pe primul plan al preocupărilor poetice ; în *Amvonul de azur* predo-mină sentimentul religios. Gândiriștii îl pot revendica pe Gh. V. ca pe unul din cei ce se încadrează acestui curent, în mod natural, prin toată structura lui sufletească, dar nu prin influența pe care ar fi suferit-o ; el era gândirist înainte de a face parte din gruparea „Gândirii”, în care dealtminteri ni se pare că nu a fost prețuit după cum ar fi meritat. Rezistența la influența curentelor este caracte-ristică acestui poet și îi conturează personalitatea.

Cu volumul *Privighetoare Oarbă*, apărut anul trecut, de ziua cărții, Gherghinescu Vania a dovedit tuturor mă-sura posibilităților sale. Temele vechi s'au adâncit, altele noi au fost abordate cu evoluată înțelegere artistică ; ex-punerea e mai concisă, sentimentele mai reținute. Pretu-tindeni maturitatea poetică își arată roadele. Amintim „Au-diția din Saint-Saëns”, din care se vede cum muzica poate deveni cuvânt. Ingeniozitatea, puterea de evocare, în admi-rabile strofe onomatopice, traducând punct cu punct „dansul macabru”, fac din această poemă o adevărată operă unică.

Cităm la întâmplare :

Schelete grăbite întind largă horă
Și 'n aprigul joc se ciocnesc la ocol ;
Pe furiș se tot uită către auroră
Și treptat, mai cu foc, bat pe loc, locul gol.

Privighetoare Oarbă este o replică definitivă dată de poet celor care i-au arătat rezerve și o mare satisfacție pentru cei ce au crezut în el.

Gherghinescu Vania nu este un inovator, deși a apărut într'o vreme când toate soiurile de modernism erau la preț și ar fi putut fi ușor ispitit să încerce succesul efemer. Căci efemere au fost succesele tinerilor teribili, despre care

azi nu mai vorbește nimeni. El a crescut pe linia tradiționalismului sănătos, nu a celui habotnic. Nu s'a speriat, dar nici nu s'a lăsat furat. Versul său a căpătat, cu vremea — întrebându-l folositor experiențele epocii — mai multă mlădie și libertate, fără a depăși însă canoanele stabilite, ale unei armonii fără de care poezia se anulează.

Frumusețile cu care acest poet tradiționalist de valoare și de înaltă ținută morală și românească a îmbogățit literatura noastră, nu aparțin nici unei mode: de aceea suntem siguri că vor înfrunta timpul. Și rezistența în timp este cel mai greu examen; ea singură verifică pe artist.

VASILE GIONEA

Cronica filosofică

Existență și adevăr la Sören Kierkegaard

Numele lui Kierkegaard se întâlnește aproape în fiecare lucrare mai nouă de teologie și filosofie. Rămas mult timp necunoscut peste granițele țării sale, în urma faptului că limba daneză n'avea o circulație universală, a pătruns îndată în gândirea apuseană în clipa când operele acestui sbuciumat neistovit în spirit „Pascal al Nordului” au fost tălmăcite în limba germană și franceză. Impresia pe care au produs-o aceste cărți, care vor să fie culmi cucerite și trăite prin spirit, a fost atât de mare, încât ele au silit la o atitudine pe toți aceia care sunt chinuți de problematicul vieții omenești. Așa se face că Kierkegaard a devenit un fel de obsesie, atât pentru psihopatologi, cât și pentru esteticieni, atât pentru filosofi, cât și pentru teologii protestanți și catolici. Aproape în fiecare lună apar noi lucrări despre el și despre tragicul adâncurilor gândirii sale. Dela cea dintâi lucrare, în care filosoful german Jaspers¹⁾ descopere gândirii filosofice contemporane pe acest mare teolog danez, literatura kierkegaardiană s'a înmulțit nespus de mult.

De aceea este firească întrebarea după taina și nouțatea pe care o cuprinde gândirea și viața acestui Augustin modern, care exercită o influență atât de mare și așa de universală asupra gândirii contemporane. Și noi credem că nu greșim când spunem că însemnătatea lui Kierkegaard pentru situația spirituală a acestui început de veac constă în aceea că el a provocat în filosofia contemporană o întoarcere epocală: întoarcerea dela „cogito, ergo sum” al lui Descartes la „sum, ergo cogito”, care se găsește ca temei la filosofia existențială a unui Jaspers sau Heidegger, Gabriel Marcel sau René Le Senne, Th. Haeker sau Peter Wust. Căci, după părerea noastră, filosofia existențială nu este altceva decât o secularizare și o modernizare a teologiei kierkegaardiene. Grație lui Kierkegaard problema existenței omenești devine iarăși tematica fundamentală a preocupărilor filosofice. El este acela care în secolul al 19-lea — secol în care el a rămas complet neînțeles — a văzut așa de clar pericolul mare pe care-l prezintă o filosofie așezată pe nemărginita încredere în spiritul și rațiunea omului. Și Kierkegaard vedea această filosofie în sistemul lui Hegel. De aceea se ridică cu toată vigoarea și pasiunea de care sufletul său era capabil împotriva filosofiei hegeliene, în ale cărui speculații și construcții el vedea un pericol de moarte pentru viața omului, din motivul că această filosofie a înlocuit adevăritatea adevărului, care nu se poate revela decât în existența omului, așadar în trăirea acestuia, cu iluzia unui adevăr abstract ca noțiune, într'un sistem a cărui pretențiune este indiferența absolută. Temeiul sistemului hegelian îl constituie convingerea apriorică despre spiritualitatea imanentă a întregii existențe. Și de aceea ideea fundamentală a filosofiei

hegeliene este că „Absolutul este spiritul care se află într'o evoluție dialectică” și că „forma adevărată în care există adevărul nu poate să fie decât sistemul”. Kierkegaard se revoltă împotriva panenteismului hegelian, așadar împotriva aceluși imanentism radical al filosofiei idealiste, care fructifică o filosofie speculativă, abstractă și total iluzionistă, din care s'a născut luciferica credință a omului modern că grație rațiunii sale — și numai acesteia — el își poate asigura veșnica sa liniște și mântuire din tragicul chin pe care îl nasc contrazicerile unei părute mărginiri. El va opune acestui iluzionism speculativ, înfrumusețat cu schema unui sistem a toate nivelator, o filosofie existențială, în centrul căreia nu se mai găsește preocuparea după un adevăr abstract și steril, ci năzuința după un adevăr pe care omul trebuie să-l trăiască în existența sa. Iar ideile hegeliene, care era investită cu o putere magică atât de mare încât ea topea „într'o unitate mai înaltă” toate contrazicerile, Kierkegaard îi opune deosebirea calitativă absolută dintre Dumnezeu și om, paradoxul intrupării ca negație a oricărei speculații filosofice, și subiectivitatea ca supremul adevăr. Panlogismului hegelian, fundamentat pe mediațiunea „Sowohl-als-auch”, Kierkegaard îi opune al său „Entweder-Oder”.

Și protestul antihegelian al lui Kierkegaard mai are o altă cauză și mai adâncă. Kierkegaard vede în filosofia lui Hegel — și aceasta pe bună dreptate — cel mai mare pericol de care creștinismul a fost amenințat în milenara lui existență, prin aceea că ea tindea să transforme creștinismul într'o gnoză. Căci pentru Hegel creștinismul originar revelat de Hristos nu este decât adevărul într'o formă a reprezentării, o formă mitică — simbolică numai, care, pentru a deveni ceea ce trebuie să fie, a trebuit să treacă prin filiera logice și a sistemului hegelian.¹⁾ Pentru ca creștinismul să se reveleze în adevărul său cel mai profund, este necesar ca el să fie interpretat de speculația filosofică și să fie așezat într'un sistem. Cu aceasta gândirea filosofică se situează deasupra credinței. Și concepția aceasta, care transformă religia creștină într'o teorie metafizică speculativă — în care concepte ca păcat, mântuire, suferință, bine și rău, nu mai aveau niciun loc — a pătruns, grație terminologiei așa de creștin-sunătoare, în creștinismul protestant.²⁾ Din acest motiv Kierkegaard și-a văzut menirea vieții lui de filosof creștin în aceea că, arătând falșitatea temeiurilor speculației hegeliene, să redea seaslul originar al credinței creștine și să restabilească suveranitatea creștinismului față de filosofie. Și năzuința aceasta

1) Logica hegeliană devenind „al treilea Testament”, cum zice Nic. Hartmann.

2) Noi am arătat, într'un studiu intitulat: *Criza teologiei protestante și teologia dialectică*, („Revista de Filosofie”, Nr. 2, 1939) cum s'a făcut înscrisura între idealismul german și teologia protestantă.

1) Jaspers, *Psychologie der Weltanschauungen*, Berlin 1919.

kierkegaardiană a căpătat o însemnătate epocală prin faptul că a dat naștere unei noi mișcări de mari proporții în protestantismul contemporan. Este vorba de teologia dialectică. Protestul ridicat de Kierkegaard împotriva filosofiei idealiste și a teologiei idealiste a fost reluat cu mai multă vehemență de un Karl Barth, Fr. Gogarten, E. Brunner și Bultmann. Așa că astăzi spiritualitatea apuseană este plină de năprasnică luptă care se dă între teologia dialectică și filosofia idealistă.

Dar intenția noastră nu este aceea de a urmări această luptă, ci de a informa pe cititorii acestei reviste despre cea dintâi lucrare de proporții mai mari scrisă în românește asupra filosofiei kierkegaardiene. Este vorba de lucrarea tânărului și talentatului scriitor Grigore Popa, intitulată: *Existență și adevăr la Sören Kierkegaard*¹⁾. Lucrarea d-lui Gr. Popa este împărțită în trei cărți, care cuprind „Dialectica vieții”, „Fețele existenței”, „Treptele adevărului”.

În cea dintâi carte, intitulată „Dialectica vieții”, d-l Gr. Popa filosofează pe o temă kierkegaardiană care formează gândul central al filosofiei contemporane: problema raportului dintre gândirea filosofică și existența omului. Ceea ce D-sa numește „superlativul vieții” nu vrea să fie decât „o continuă explozie de situații fundamentale, de crize existențiale, de alegeri” (p. 9), în care „se realizează acordul între gând și faptă, adecă se ajunge la vieța gândită și la gândirea trăită ce formează idealul de fiecare zi al gânditorului existențial” (p. 15). Este un ideal care nu se realizează decât prin puterile spiritului (p. 16—18) și prin acceptarea paradoxurilor vieții pe care le naște dialectica dintre clipă și eternitate (p. 29). De aceea împlinirea acestui superlativ al vieții nu este hărăzită decât spiritelor „stăpânite de teroarea sublimului” și „pârjolite de setea de eternitate” așa cum a fost un Pascal, Rilke și Kierkegaard.

În cartea a doua d-l Gr. Popa expune sbuciumata vieța a marelui Danez, care a cunoscut atâta suferință, atâta frământare și luptă istovitoare pe culmile spiritului, pentru a descoperi un adevăr pentru el și o idee pentru care să trăiască și să moară (p. 65). Din chinul și căutarea aceasta disperată au răsărit cu prisosință opere geniale, care nu sunt altceva decât drumul pe care „adevărul devine existență și existența devine adevăr în carne și oase” (p. 53). Căci gândul cel mare al lui Kierkegaard era să arate că a cunoaște înseamnă „a exista, iar a exista a realiza adevărul prin propria ta vieța și a-l răscumpăra, dacă este necesar, prin moarte” (p. 88). Și Kierkegaard citează în această privință „exemplele modelelor sale tutelare”: Socrate și Hristos (p. 109). Dar pentru a deveni în acest sens „martor al adevărului”, omul trebuie să parcurgă anumite „sfere” sau „stadii” ale existenței, pe care Kierkegaard le descrie în geniala sa lucrare *Stadien auf dem Lebenswege*. Cel dintâi stadiu este acela în care omul nu este conștient de menirea existenței sale: stadiul estetic.²⁾ Vieța în acest stadiu se hrănește din „sensibil și imediat” și se termină în desneajede (p. 136—153). Al doilea stadiu este acela în care omul este conștient de însemnătatea existenței sale, care este mișcată de „sentimentul datoriei, efortul continuu și munca înțeleasă ca manifestare a libertății și ca prerogativă a demnității umane” (p. 163)³⁾. Acesta este stadiul etic care sfârșește în singurătate. În al treilea stadiu se găsește

omul care-și fundamentează existența pe temeiuri religioase, pe Dumnezeu. Este vorba aici de stadiul religios, care se compune din două caturi: după cum cineva înțelege pe Dumnezeu ca fiind ceva general-religios — religiozitatea A, la Socrate — sau în sens creștin — religiozitatea B.

Trecerea dela o sferă a existenței la alta nu se face pe nesimțite, din motivul că între aceste sfere se află prăpastii calitative, care nu pot fi trecute decât prin îndrăsneala unui „salt”, așadar a unei alegeri de destin și nu prin gândirea speculativă. Aceste stadii intermediare sunt „ironia” și „humorul”. Ele sunt trepteuitoare în dialectica existenței (p. 182—183) și în această calitate au menirea de a duce existența „spre alt tărâm”. Ironia face trecerea dela sfera estetică la cea etică, iar humorul dela sfera etică la cea religioasă. Dinamica acestor stadii intermediare este constituită „din situații spirituale ca: neliniștea, spaima, disperarea, căința, păcatul, ispita și ispășirea” (p. 183-219).

Cartea a treia cuprinde și expune ideea centrală a întregii gândiri kierkegaardiene: subiectivitatea este adevărul. Filosofia hegeliană era o preamărire a obiectivității, așadar a unui sistem de cunoștințe care nu angaja cu nimic existența filosofului. Acestei comode preamăririi a obiectivității Kierkegaard îi opune un adevăr care nu se cunoaște numai, ci se trăește, „se cucerește prin spirit și se plătește cu prețul vieții” (p. 223). În timp ce gândirii obiective, subiectul gânditor și existența acestuia îi este indiferentă, gânditorul subiectiv, ca un existent, are un interes ființial în gândirea sa, *el există în această gândire*, zice Kierkegaard. Este vorba aici de singurul adevăr posibil: adevărul care se revelează în atitudinea existențială a celui care există, a celui care „este” întru adevăr (p. 226).

De obicei sub „adevăr obiectiv” se înțeleg principiile logice care pot fi demonstrate. Kierkegaard recunoaște acestora o obiectivitate, dar accentuează că aceste principii sunt indiferente, căci adevăr ființial nu este decât ceea ce determină hotărîrea și tensiunea voinții omenești. Obiectivitatea logică nu silește la luarea hotărîrilor de destin, din cauză că ea este general-valabilă și deci impersonală și ca atare neadevăr. Subiectivitatea în sens kierkegaardian nu însemnează deci negarea sofistă a obiectivității — cum greșit a interpretat-o d-l Motru¹⁾ — ci împlinirea în existență a obiectivității, pentru ca aceasta să se reveleze ca adevăr (pag. 230). Dar pentru o asemenea împlinire a adevărului este necesar ca omul să aibă credință, așa dar să fie înaintea paradoxului absolut, „înaintea lui Dumnezeu”, pentru că numai credința duce la fapte întru adevăr (p. 268). Și pentru ca să exemplifice acest lucru, Kierkegaard ia ca exemplu pe Hristos care este „calea, adevărul și vieța” (pag. 571).

În partea ultimă a lucrării sale d-l Gr. Popa caută să familiarizeze pe cititor cu concepția kierkegaardiană despre creștinism. Gândul fundamental al creștinismului este după Kierkegaard revelația lui Dumnezeu în timp, în persoana Mântuitorului, ca paradoxul absolut al unirii dintre timp și veșnicie, care a trăit și a suferit moartea pe cruce pentru mântuirea noastră (p. 274). Ca paradox creștinismul este credință și nu știință. Incomensurabilitatea adevărului evanghelic pretinde hotărîre și nu știință. Pentru că unirea

1) Tip. Arhidiecezană, Sibiu 1940.

2) Concepția filosofică hegeliană aparține, după Kierkegaard, acestei sfere.

3) Temeiul acestui stadiu se aseamănă cu imperativul categoric de adâncimea și seriozitatea celui kantian.

1) D-l Rădulescu-Motru interpretează subiectivitatea kierkegaardiană în sensul că ea ar însemna negarea unei doctrine obiective. O asemenea interpretare însă nu e conformă cu ceea ce Kierkegaard înțelege prin „subiectivitatea este adevărul”. De altfel d-l Gr. Popa redă foarte clar gândul kierkegaardian. Vezi cap. „Adevăr și subiectivitate”.

dintre transcendent și imanent, ca intruparea lui Dumnezeu în lume, nu poate fi pricepută de rațiune decât ca un scandal (pag. 325). De aceea creștinismul pune pe om în alternativa: „vrei să crezi, sau vrei să fi scandalizat” (p. 327). A te scandaliza înseamnă a rămâne în păcat, a opta pentru credință înseamnă să te hotărăști a trăi adevărul revelat prin intrupare și să devii un cavaler al credinței creștine.

Cu fixarea dogmei intrupării ca fundament absolut al creștinismului, Kierkegaard așează o strajă sigură împotriva oricărei tendințe de a înlătura temeiul transcendent al acestuia. Și Kierkegaard vizează aici filosofia idealistă. Hegel transformase creștinismul într'un adevăr metafizic țărucit în marginile rațiunii omenești și cu adânci rezonanțe panteiste, pentru că el purta în vine moștenirea unui Filon, a unui Spinoza și a marilor mistici germani din evul mediu. Kierkegaard a trebuit să scrie o carte întreagă — Conceptul de spaimă — ca să arate ireductibila contradicție dintre revelația biblică și speculația filosofică.

Pe de altă parte Kierkegaard luptă să restabilească sensul original al creștinismului, într'o lume în care acest adevăr divin a fost transformat într'o învățătură comodă, oficială și păgână. Și Kierkegaard nu se sfiește de nici-o imagine și de nici-un cuvânt, oricât de tare ar fi, ca să biciuiască pe aceia care se pretind martori ai adevărului creștin și ai Apostolilor dar sunt creștini cu țărăita. Și ca

să-i demaște pe aceștia, Kierkegaard fixează criteriile după care are să fie recunoscut creștinul adevărat: relația personală dintre martorul adevărului și modelul său Hristos, devotamentul necondiționat față de acest model, contemporaneitatea cu Hristos, a fi ceea ce crezi și propovăduiești despre Acesta, suferința pentru adevărul creștin și jertfirea vieții pentru acest adevăr (p. 276—288). A fi creștin înseamnă a imita pe Hristos și a face ca adevărul Lui să fie una cu existența mea.

La sfârșitul acestor considerații, care n'au pretenția să epuizeze conținutul admirabilei lucrări a d-lui Gr.^o Popa, ci să îndemne pe cititorii acestor rânduri s'o citească singuri, ținem să spunem că atât autorul, cât și tiparnița șaguniană au făcut o faptă mare prin trimiterea acestei cărți, plină de avânt și așa de frumos scrisă, în lumea spiritualității românești. Ea va determina atât pe filosofii, cât și pe teologii români la o confruntare cu filosofia și teologia acestui mare Danez, și prin aceasta filosofia românească va câștiga nespuse de mult.

Singura părere de rău pe care o avem este că d-l Gr. Popa n'a urmărit pas cu pas dramatica luptă dintre Hegel și Kierkegaard, arătând pozițiile hegeliene spre care se mișcă atacul kierkegaardian, cât și rezultatul acestei lupte. Aceasta ar fi dat cărții o unitate mai mare și o atmosferă mai interesantă. Kierkegaard nu poate fi înțeles decât din confruntarea lui cu Hegel.

NICOLAE BALCA

Cronica muzicală

Reuniunea de muzică „G. Dima”

Cu prilejul concertului din 22 Februarie a. c.

Mă duc cu gândul la valul vârtos de intelectuali ardeleni alungați dela vetrele lor de urgență de astă vară. Au poposit, *vremelnici*, în orașul nostru, așteptând aici izbândirea certitudinii tuturor inimilor românești: *Țara trup rotund cum a mai fost*. Aflu, în trebuința de a le vorbi acestor scumpi fugari despre posibilitățile artistice muzicale ale Sibiului românesc, cea mai potrivită s:uză pentru caracterul așa de puțin pretențios al acestei cronici, care va trebui să fie de aici înainte prilej de critică savantă și de iscusită exegeză muzicală. Deocamdată, ea fintește să *informeze* despre viața muzicală a obștei românești sibiene. Atâta tot. Și, eventual, să arate ce s'ar putea face de acum înainte, cu colaborarea elementelor artistice mănate aici de refugiu, din rândurile cărora — spre marea părere de rău a tuturor iubitorilor de frumos — lipsesc tocmai protagoniștii Operei clujene, astăzi împărțiți între Timișoara și București.

Manifestațiile artistice inițiate și executate de elementele locale care au îmbrăcat în vesmânt sărbătoresc atâtea neuitate seri sibiene, n'au constituit — cum cred anumiți inși — un monopol al obștei săsești. E adevărat că această puternică și instărită colonie de rasă germană și-a creat, prin celebrele ei coruri și concerte, o tradiție artistică respectabilă și un renume trainic. Dar nici societatea românească nu s'a lăsat mai prejos.

Primele ei manifestații artistice muzicale pregătite sârguincios — și de aceea deplin izbândite — datează dela sfârșitul veacului trecut și sunt legate de numele sonor ca o melodie ireproșabil executată al maestrului G. Dima.

Vieța și talentul lui — pe care profesorul și compozitorul Petru Gherman dela Academia teologică „Andreiană” le-a evocat cu fină pătrundere și competență, din prilejul împlinirii alor 15 ani dela moartea maestrului — a fost o dăruire generoasă reginei artelor. George Dima, ca atâția oameni de seamă ai vremii sale, a făcut din darul pe care i l-a hărăzit Dumnezeu o apostolie: arderile sale lăuntrice le-a pus cu frenezie de artist și cu inimă verde de Român în slujba propășirii culturale a Neamului său. Creațiile sale muzicale i-au așezat pe fruntea dogorită de suflarea geniului laurii respectului cunoscătorilor, între care socotim pe toți oaspeții cântului său fermecat. Legăturile sale cu Sibiu — căruia îi revine indoita onoare de-a fi fost beneficiarul celor mai remarcabile strădanii artistice ale maestrului și cel mai credincios păstrător și păzitor al memoriei și moștenirii lui — au început în 1881. Cu trei ani înainte, o mână de intelectuali îndrăgostiți de muzică au pus bazele unei Reuniuni române de cântări. G. Dima — după ce se nevoise, zadarnic, pe la cele școli mari din Apus să deprindă ingineria, în care vreme sporea foarte cultura sa muzicală — fusese „aplicat” ca dirijor al Corului Catedralei noastre mitropolitane și profesor la Institutul teologic-pedagogic „Andreian”, și apoi solicitat să ia conducerea artistică a proaspetei frății culturale muzicale. Ce a însemnat această conducere, ne lămurește în câteva cuvinte același priceput biograf al său: „dela „frunză verde...”, datorită unei progresive tehnici muzicale, au ajuns Români noștri să cânte Oratorii, Opere, Cantate, Balade, Operete și alte lucrări de proporții mai mari”.

Opt ani a ostenit maestrul la Sibiu. In 1889 s'a intors la Braşov, unde l-a găsit întregirea României. Numit director al Conservatorului de muzică din Cluj, n'a avut parte prea mult de această bine meritată răsplătă, căci la 4 Iunie 1925 lira lui a amuţit pentru totdeauna.

Nu însă şi amintirea lui...

Reuniunea de cântări din Sibiu i-a arborat numele pe frontispiciu. De aici înainte, toată pulsaţia artistică muzicală a acestei cetăţi de amplă şi temeinică respiraţie culturală românească avea să fie axată pe renumele acestui glorios interpret al cântului ardelenesc.

Sub bagheta unor maeştri de talia lui Augustin Bena, Ionel Crişan şi Nicolae Oancea, Reuniunea şi-a dat silinţa să se menţină la nivelul la care o înălţase G. Dima. Şi a isbit peste aşteptări. Tot ce avea mai select societatea sibiiană, s'a grupat cu entuziasm în jurul acestei reuniuni. Solidaritatea românească, atât de trează altădată, se manifesta viguros şi solemn sub flamura ei, destul de cuprinzătoare ca să încapă toate doririle de bine pe cari le nutreau înaintaşii noştri. Personalităţi de mare prestigiu — Patriarhul Miron Cristea, Episcopii Nicolae Ivan, Lucian Triteanu şi Nicolae Colan, incomparabilul Octavian Goşa, ş. a. — au asigurat conducerea efectivă a Reuniunii noastre de muzică în anii de glorie de altădată.

După transferarea la Bucureşti a maestrului Nicolae Oancea, a început declinul. Câţiva ani de zile n'am mai auzit nimic de ea. Steaua Reuniunii pălise şi, la un moment dat, părea că a apus pentru totdeauna. Am înţeles, de sigur, că nu există culmi fără povârnişuri. Şi totuşi, soarta ei ne-a durut adânc. Regretam serile acelea neuitate de desfătare artistică — tot atâtea prilejuri de înfrăţire şi puternică afirmare românească.

Anul trecut, odată cu florile lui Mai, a început regrouparea, cu alte efective şi cu alţi conducători. Reuniunea a rămas însă aceeaşi şi sub conducerea d-lui Dr. Sever Pop, atunci primar al municipiului. Pregătirea selectă a noului director de muzică, Prof. Petru Gherman, aptitudinile sale deosebite şi mai presus de toate vrerea sa aprigă de a-i reda strălucirea de altă dată, au pus în picioare, dintr'o smâncitură voinică, Reuniunea de muzică „G. Dima”

Concertul din anul trecut, a fost o păşire măreaţă pe linia succeselor de altădată. Aliniind alături de soli de operă — d-na Lya Pop şi d-l Gogu Simionescu dela Cluj — şi de orchestră, un superb cor mixt de aproape două sute de persoane, profesorul Petru Gherman ne-a oferit, nu numai prima manifestare publică a reînviatelor Reuniuni, ci şi măsura exactă a putinţelor şi intenţiilor sale. Aplauzele cari au umplut bolta teatrului municipal în seara aceea de Mai, reprezentau arvuna increderii cu care societatea sibiiană — în frunte cu I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, şefii autorităţilor civile şi militare şi alţi oameni de bine — întâmpinau refacerea acestei Reuniuni, care ne este dragă mai presus de toate din pricină că-i a noastră

Concertul din 22 Februarie a. c. — al doilea dela regroupare — s'a desfăşurat în aceleaşi bune condiţiuni şi în proporţii parcă şi mai grandioase de cât înaintaşul său.

Şi de astă dată au fost programate numai compoziţii româneşti Impresionanta rugă a lui Ciprian Porumbescu, *Tatăl nostru*, potrivită pentru cor mixt de Petru Gherman, a împrăştiat în sală primele acorduri solemne ale programului.

Compoziţia lui I. Vidu, *Răsunet din Crişana*, când duioasă ca o doină, când sprintenă ca o nădejde, ne-a mutat gândurile în împărăţia de aspre opintiri a năprasni-

celor noastre vreri de altă dată şi — vai! — mai cu seamă de acum. Nu pot rezista ispitei de a transcrie aici câteva versuri grele de înţeles, care epiloghează „Răsunetul” :

Bate vânt peste Carpaţi   Du-te dor până ce-i nor,
Şi-mi aduce dor de fraţi;   Că dacă s'o 'nsenina
Bate vânt şi-aduce nori,   Peste Murăş te-oi mâna.
Aduce-mi dor de surori.

Ritmul de învărtită, atât de caracteristic plaiurilor de miază-zi ale Ardealului, a fost valorificat inteligent şi fidel de resursele eminente ale tărâmului compozitor Petru Gherman în *Aşteptare*, a cărei primă audiere a făcut laşă cu succes celor mai rafinate aşteptări.

Negruta lui Vidu şi *Fata Ardeleană* a lui Achim Stoia, cu ritmul lor sprintar şi insorit, au încheiat partea I a concertului.

După pauză, orchestra simfonică a Municipiului, alcătuită din civili şi militari, s'a aliat silinţelor impunătorului cor mixt al Reuniunii, storcându-ne emoţii şi aplauze neprecupeţite prin măestria cu care au executat, într'o colaborare organică, pretenţioasele teme muzicale ale aşa ziselor „compoziţii grele”.

Prima dintre acestea, *Rapsodia română I-a* de A. C. Popovici-Racoviţă — catenă de melodii populare bazată pe elementul de dezvoltare vocal — respectă desăvârşit frăgezimea cuceritoare a cântecelor contopite într'ansa, pe cari le putem auzi şi azi răsunând la şezătoare sau la horă, cu transparenţele acelea de gând urnit la margine de codru sau în atmosfera fremătătoare de ghiduşii tinereşti a întâlnirilor „pe lună” la butuci.

Copleşitoarea amintire a lui G. Dima a reimprospătat-o viguros reluarea superbe sale *Cantata*. Creaţie proprie, trecută prin filiera regulilor aspre ale muzicii universale, această solemnă compoziţie a lui G. Dima talmăceşte în armonii răscolitoare vrerea cuminte a viţei ardelenesti de altădată de a-şi cuceri locul convenit sub soare, prin cultivarea statornică a ştiinţelor şi a artelor. Parcă-l văd pe acest sensibil artist, dublat de un intelectual de spîţă nobilă, rotunjindu-şi concepţia sa despre emanciparea Românilor ardeleni, prăvălit în favoritu-i culcuş de fân din Răşinari sau de aiurea, fără alţi martori ai reveriilor sale decât bolta albastră sus şi miresmele darnicului pământ dac dedesupt. Toate epicele noastre răfuieli cu un trecut maşter răbufnesc în gravele acorduri ale versurilor :

Cufundat în întunec, greu gema un brav popor;
Jale grea era trecutu-i, viitoru-i negru nor.
Când, ah! când putea-va să mai scape bietul de-al său chin?
Când luci-va cerul aspru pentru dânsul mai senin?..

Şi mai cu seamă toate nădejdiile unei voinice redeşteptări, care — atunci când arsurile lăuntrice ale inspiraţiei îi răvăşiau fiinţa — nu era posibilă decât pe o singură cale: aceea a ştiinţei şi a artei. Căci numai aceasta nu se încrucea cu rigorile mucedelor temniţe care au sugrumat atâtea proteste ardelenesti.

Cu armele ştiinţei   Tu gingaşelor muze
'Narmează mintea ta;   Înaltă sfânt altar,
Ea singură, Române,   Şi ele alunga-vor
Din chin te va scăpa.   Din piept al tău amar

vesteşte solul de tenor.

Regele Munţilor, poem din cântece populare româneşti despre Avram Iancu, măestrit combinate şi armonizate de tâmpla pricepută a venerabilului compozitor Profesorul Timotei Popovici, augmentat de altădată cu orchestraţia de

amplă rezonanță și de revelatoare posibilități instrumentale a lui Achim Stoia, a constituit finalul și *culminația* programului. Bagheta iscusită și sever ascultată a maestrului Petru Gherman a transportat pe scenă atmosfera de mister românesc a munților din spre Soare-apune, cu fluierile și tulnicele ei, și mai ales cu acea bolovănoasă dărzenie a eroicilor ciubărari dela patruzeciopt, care, sătui de impietări și de minciuni înmănușate, s'au ridicat ca un vifor să spună lumii întregi că vreau să trăiască.

... va veni odată
Ziua sfântă 'n care
O Dacie nouă
Iar să ridicăm.

În sală, două palme pocnite șgomotos au subliniat tălcul acestei transparente fraze muzicale. Am regretat că nu i ne-am asociat cât mai mulți.

Directorului de muzică Petru Gherman îi strângem amândouă mâinile. Ne-a arătat din plin, și de astădată, că-i omul așezat la locul potrivit. Se știe face înțeles și ascultat.

Și aceste două însușiri nu-s lipsite de însemnătate, chiar când e vorba de un dirijor care manevrează un atât de considerabil aparat muzical ca cel pe care l-a purtat dânsul în unduirile vibrantei sale baghete.

Capabilitate, tehnică și mai presus de toate o trează conștiință românească, iată repertoriul celei mai proaspete pășiri la rampă a echipei lui P. Gherman. În seara aceea, delegația misiunii militare germane — a cărei prezență la concert am notat-o cu satisfacție — s'a putut convinge, în rând cu noi toți, că solidaritatea românească a încetat să mai fie o legendă brumată de melancolii.

Repetat în seara de 24 Februarie a. c., cu același splendid ansamblu — livadă presărată cu înfloritele costume naționale ale grațiilor Reuniunii — spațioasa sală a Teatrului municipal n'a reușit nici de astădată să mistue valul oaspeților cari au zorit să petreacă două ceasuri de cântec fermecător.

Pe când turneele?... Sunt doar în tradiția Reuniunii.

SABIN SIBIANU

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

Teodor V. Păcățian

În 11 Februarie trecut a încetat din viață, în Clujul umilțirilor de astăzi și al avânturilor de ieri și de mâine, publicistul Teodor Victor Păcățian. Este dureros să ne gândim că acest modest și cinstit alușitor al condeiului n'a avut parte, în ultimele clipe ale vieții sale de nonagenar, de atmosfera de libertate pentru împlinirea căreia a luptat aproape cinci decenii, și pe ultimul drum, de toate onorurile pe care le-ar fi meritat pe deplin. De sigur, nu l-a uitat niciunul dintre noi, fie că l-a cunoscut mai de aproape, ori numai din scrisul lui senin și cuminte, și toată presa i-a elogiat, cu profund sentiment de venerație, faptele vieții. N'a lipsit nici omagiul solemn al Astei, pe care de asemenea a servit-o, fiind președinte al Secțiunii ei istorice timp de treizeci de ani încheiați, și însăși Academia Română, care i-a premiat în două rânduri lucrările istorice, s'a asociat la unanimsă închinare în fața unei vieți atât de rodnice. Dar recunoștința noastră a trebuit să se mărginească deocamdată la floricelele de stil și de retorism, ca și când s'ar fi adresat cuiva dintr'un alt continent..

Și totuși, acestui mucenic al scrisului, care a cunoscut truda de fiecare zi fără mare îndestulare din bunurile vieții, căci din venitul modest de publicist făcea parte pentru tipărirea unor lucrări de istorie ce nu aduc, în general, câștig autorului; acestui luptător pentru dreptate și adevăr, care n'a fost scutit — cum era și firesc — de experiența închisurilor intrate în legendă, soarta i-a rezervat un sfârșit eroic, potrivit să încununeze cariera vieții sale. În definitiv, din cei aproape nouăzeci de ani ai acestei vieți, el n'a cunoscut decât timp de două decenii libertatea și binefacerile ei pentru împlinirea destinului istoric al poporului său. Celelalte șapte decenii s'au scurs în atmosfera care i-a învăluit ultimele clipe ale vieții, atmosferă pe care acum

o acceptat-o cu seninătate, pentru că o socotea trecătoare, și cu un zâmbet plin de subînțelesuri, după cum reiese din ultima lui povestire tipărită, amintită și în alt loc al acestui număr de revistă.

Principala îndeletnicire, profesiunea lui Teodor Păcățian a fost gazetăria. Lista periodicelor pe care le-a înființat și la care a colaborat este lungă. Debutând prin încercări literare, cărora însă nu le-a exagerat valoarea, și-a trimis scrisul la început publicațiilor din tot cuprinsul monarhiei austro-ungare de odinioară, dela Oradea până la Brașov și din Timișoara până în Cernăuții Bucovinei. Renunțând apoi la poezie, și-a concentrat activitatea de publicist în coloanele ziarelor, mai întâi în mica lui patrie, Banatul, în a doua etapă a vieții la Sibiu, care a fost până în preajma unirii din 1918 capitala vieții românești din Transilvania, iar după unire la Cluj, metropola vremurilor noi.

Cei mai fecunzi ani ai vieții sale au fost cei petrecuți la Sibiu. Câtva timp redactor-șef al *Tribunei*, în curând a luat conducerea *Telegrafului Român*, citorie a marelui mitropolit Șaguna, care n'a fost numai organ al bisericii ortodoxe din Transilvania, ci și tribună politică, călăuză a vieții culturale în general și uneori chiar a mișcării literare românești din această parte de țară. A purtat această sarcină și demnitate timp de 17 ani, până în 1917.

Fără să nesocotească vreuna din cerințele presei, Teodor Păcățian a avut totuși permanent dorința de a depăși efemerul acestei îndeletniciri. La ispita anilor tineri — literatura beletristică — nu s'a întors decât prin umorul și săftoșenia unor „povestiri” care se integrează, în definitiv, în aceeași activitate de publicist. În schimb a lăsat în urma sa o serie lungă de cercetări cu caracter istoric și juridic, în parte compuneri originale, iar altele traduceri, năzuind și aici să fie în primul rând folositor colectivității naționale. Cea mai mare parte a acestor lucrări datează tot din

perioada sibiană. În fruntea lor stă *Cartea de aur*, cu cele opt volume ale ei, culegere de mărturii istorice privitoare la luptele și eforturile Românilor din Transilvania „pentru salvarea ființei lor etnice și pentru afirmarea drepturilor naționale-politice în luptele necurmăte împotriva cărmuitorilor străini” (I. Lupaș).

Opera aceasta, pe care unii apologeti nu s'au sfiiț s'o compare cu cronică lui Șincai, i-a adus lui Păcățian supremele omagii și recompense: închisoarea ungurească, medalia de aur Bene Merenti a regelui Carol I și premiile Academiei Române. Prin ea harnicul publicist și-a înscris numele pe veci în analele istoriografiei naționale.

O. Boitoș

Jubileul „Unirii” dela Blaj

Ne bucurăm de câte ori avem plilejul să încreștăm pe răboj un eveniment cultural în Ardeal. Cu atât mai mult, cu cât acestea dobândesc astăzi o semnificație ce angajează întregul suflet românesc.

Un z'ar de provincie, cu aspect modest, pe lângă care unii trec nepăsători, și-a avut rolul său, căci nu trebuie uitat că în Ardeal slova românească tipărită era o sfidare și munca depusă în slujba acestei slove, un apostolat. Presa ardeleană avea o menire, lupta pentru un ideal. Ea semăna învățătură, lumină, adevăr; prin luptă dărză, neînfricată, pregătea conștiințele și răspânda cuvânt românesc.

Ziarul „Unirea” din Blaj a implinit o jumătate de veac de existență. Intemeiat de patru oameni însemnați ai Ardealului: Dr. Augustin Bunea, Dr. Alex. Grama, Dr. Vasile Hossu și Dr. Victor Smigelschi, el n'a fost exclusiv un organ al bisericii unite, ci o foaie independentă, în care erau apărate interesele neamului și ale credinței. Alături de celelalte ziare care apăreau pe vremea aceea în Transilvania („Telegraful Român” și „Tribuna” la Sibiu, „Gazeta Transilvaniei” la Brașov) „Unirea” și-a înțeles pe deplin rostul, militând pentru păstrarea ființei noastre etnice, a religiei și a obiceiurilor strămoșești. Tribună națională și bisericească, ea a desfășurat activitatea pe care întreaga presă românească a înțeles să o desvolte.

Cei ce au trecut prin școlile Blajului, bătrâni sau tineri, își aduc aminte de cele două gazete: „Unirea” și „Unirea Poporului”, care plămădeau din aluatul fraged al tineretului caractere. În mica citadelă cu suflet atât de mare, se puneau la cale în trecut actele mari istorice, iar după război se întreținea nestinsă flacăra naționalismului și cultul eroilor. Dintr'o astfel de ambianță a ieșit „Unirea”, oglindind idealismul unor oameni desinteresați.

„Astăzi „Unirea” a rămas aceeași foaie ce răspândește un parfum arhaic de trecut glorios și atmosfera Blajului de acum și de altădată. Vederea ei îți trezește nostalgii și te face să rețrești clipele când oamenii erau parcă mai cinstiți, mai buni...

Jumătatea de veac ce o implinește gazeta blăjană, e ca o recompensă pentru drumul ei drept și neclintit de-a lungul deceniilor, în serviciul națiunii și al bisericii — cale grea de străbătut pentru ziarele din Ardeal, care au înscris însă în paginile lor istoria poporului nostru.

Ionel Neamtzu

Agârbiceanu Ion: Amintirile București, Cartea Românească, 1940

Volumul înmănunchează bucăți cunoscute cetitorilor din paginile revistei *Gând Românesc*, cărora li se adaogă însă multe altele. Cu fiecare din ele, *Amintirile își deapănă caerul*, își recheamă miresmele și-și instrunează cântecul. „*Amintirile își deapănă caerul*”, căci față de existența lor cea a autorului devine părelnică: „părea că nu mai exist nici eu, ci numai amintirea mea”. Prin ea, trecutul, copilăria prind glas și unul dintre mijloacele prin care Agârbiceanu le reinvie este adulmecarea parfumurilor ce le înmiresmează: „De când am venit acasă, am cercat în zadar să intru în legătură cu trecutul... Dar iată că acum, la umbra nukului, după ce am luat în nări mireasma îmbălitului, simții de-odată că mi se inegurează. Văzui pe bunica dinspre tată”... Mireasma zăpezii îi încălzește inima, mirosul fânului se insoțește cu a vântului adiere, aroma florilor de câmp sporește cu boarea pământului trudit de „cei mai înțelepți fii ai pământului”, cea a primăverii îi potopeste simțurile sau numai flutură colbul de pe icoana copilei pe ai cărei obraji — e mult de atunci — inchipuirea părintelui, ori poate numai storiștea cerului, a cernut „floarea de fâină”, a „iernilor amintirii”.

Din toate miresmele, se incheagă cântecul Răsărit și crescut între cântece, Agârbiceanu face din cântec un element de dinamizare al evocărilor din *Amintirile*, un factor de spiritualizare a materiei; prin cântec își stârnește stări sentimentale a căror plenitudine e volnică să se substituie până și sufletului, îndrumat de el reintră în copilărie: „Melodia imi intra în suflet ca o legănare, ca o cufundare deplină în copilăria de demult”, o copilărie care a început și s'a consumat întreagă numai în cântec. Cântă ploaia, pârăiele, streșinile, zăpada, iarba, albinele, psalmodiază iubirea, freamătă însă mai cu seamă pădurea. „Din adăpostul ei am deslușit mai întâi freamătul de noapte al pădurii, ce-mi părea că vine din adâncuri de lume. Poate din adâncuri și venia freamătul, curgând prin văzduh, iar pădurea îl prindea numai, și-i dădea vieață. Uneori îl simțeam amețitor de dulce, ca și când ar fi venit să mă adoarmă. Picura în simțiri ca un zumzet de stup, noaptea. Uneori creștea, auziam boarea subțire mișcând frunzele stejărilor din apropierea colibei. Apoi iar le potolia, și respira uniform din tot cuprinsul pădurii. Era ca un val ce se depărtează și se apropie neconținut, un val de murmur potolit, o mare de șoapte”. Armonia e socotită așa dar ca o permanență cosmică, în alinările căreia se desăvârșește copilăria individului și — dincolo de ea — a crescut și s'a incheagat copilăria întregii omeniri, căreia cântecul i-a mijlocit intuiția primelor cunoștințe despre lume și bucuriile ei, despre oameni și frământările lor.

În *Amintirile* totul cântă. Firește, versul cel mai măestrut este al amintirii însăși. În felul acesta, *Amintirile* sunt un minunat *Cântec al amintirii* ca la Sadoveanu, de opera căruia cea a lui Agârbiceanu poate fi apropiată și în alte privințe. Dintre scriitorii noștri, lor mai mult decât oricui li se potrivește cuvintele lui Mite Kremnitz: „Poate că dintru început mi-a fost dat să fiu căprioară, dar întâmplarea mă făcu om, pentrucă-mi dete pornirea spre muzică”, pornirea spre cântec.

În vremurile acestea de vrajbă, Agârbiceanu își regăsește împărăția copilăriei și a satului natal, iscodindu-le zările vrăjite de cântec.

Colaborator al *Lucefărului* de altădată, scrisul său a încălzit inimile neamului vitregit atunci. Opera-i de maturitate, *Amintirile*, dovedește aderențe organice cu ideologia faimoasei reviste și poartă obidei năpăstuiților de azi slova plină de nădejdi a celui răsărit dintre și pentru ei.

I. Verbină

Revista revistelor

Cerem iertare cetitorilor că prezentarea sumară a revistelor de mai jos nu le poate da imaginea exactă a publicațiilor noastre lunare și săptămânale, din motivul că cele mai multe, probabil din pricina evenimentelor trecute și a celor în curs, nu apar regulat și chiar dacă apar, nu sosesc decât cu mare întârziere la Sibiu.

Gândirea, anul XX, Nr. 1, Ianuarie 1941. — Cu acest caiet de nobilă ținută interioară și exterioară, revista chivernisită cu atâta dragoste, talent și sacrificiu de d-l Nichifor Crainic a trecut pragul celui de-al douăzecilea an de falnică existență. Drama acestei reviste este însăși drama scrisului românesc dela Marea Unire încoace. Lupta ei pe toate planurile de manifestare ale spiritualității panromânești a lăsat cea mai viguroasă dără de lumină în conștiința veacului, băntuită de furtuni și răvășită de incertitudini. În luptă aprigă cu ele și deasupra lor, *Gândirea* a formulat punctele de orientare cele mai sigure și mai luminoase, cultivând, cu sacră încăpăținare, numai și numai certitudinile geniului autohton. Datorită acestui cult, oficiat cu o devoțiune sacerdotală, *Gândirea* a devenit azi *plenipotențiară permanențelor românești*

Din cuprinsul numărului de față desprindem, ca având o semnificație deosebită, articolul de început al d-lui Nichifor Crainic: *Despre Demofilie* și pe cel al d-lui Hermann Klös: *Viața rurală românească, subiect de artă germană*. Din eseuul d-lui N. Crainic smulgem următoarele îndemnuri adresate tineretului universitar:

„Pentru sentimentul adânc al demofiliei nu există decât un singur mijloc ca să scapi de strigoii care te urmărește: lupta de distrugere a suferințelor în care zace poporul real și de ridicare a lui până la imaginea ideală, pe care ți-ai făcut-o despre el. E singura cale morală a eliberării. Pentru un intelectual, mândria de a fi țaran sau mândria de a fi popor nu stă atât în actul de naștere, cât în truda eroică, pe care o pune spre ridicarea poporului său. Mândria actului de naștere aparține aristocrației orgolioase și disprețuitoare...

„Această mândrie a ridicării, această conștiință a misiunii o dă numai gândul închinat celor rămași în urmă, numai lupta pentru înălțarea lor, numai sacrificiul pentru mântuirea lor.

„Nu vă rușinați de mizeria poporului din care vă trageți Aproiați-vă de ea cu fiorul milei dumnezeiești a lui Iisus Hristos, care atinge ochii orbilor pentru a-i deschide, membrele înțepenite ale paralizicilor pentru a le pune în mișcare, spiritele îndrăciților pentru a le vindeca, leșurile morților pentru a le da vieță. Naționalismul creștin nu mai poate fi astăzi un orgoliu, și cu atât mai puțin o fanfaronadă, ci o umilință creatoare, pe care trebuie s'o trăim în umilința desnădăjduită a nației noastre și s'o vindecăm.

„Pe cine să imbată de fumul iluzoriu al biruinței chemați-l camaraderește lângă rănile uriașe de care sângeră trupul patriei noastre. Voi nu sunteți încă generația biruinței. Voi sunteți tinerețea trimisă de Dumnezeu în ceasul marelui dezastru: lujeri iviți dintre dărâmurile catastrofei. Creșteți și luptați într'o grozavă și cutremurătoare răspundere, pe care mâine istoria o va pecetlui ori ca lașitate, ori ca eroism. Iar răspunderea voastră e, mai presus de orice, în fața milioanelor de frați, smulși cu pământ cu tot din ființa României”.

Asupra eseului d-lui Hermann Klös, bogat în sugestii și perspective, vom reveni într'o discuție mai largă.

Pagini Literare, anul VII, Nr. 6—12, 1940. — Fără îndoială, între toate revistele literare din Ardeal, „Paginile” acestea verzi ca cetina brazilor de pe Valea Arieșului, îngrijite cu devoțiune vestalică de trubadurul Teodor Murășanu, care n'a precupețit nici suflet, nici bani și nici muncă, s'au distins dela început prin ținuta lor suplă, tinerească și ofensivă. Uneori, elanurile, atitudinile și ideile aruncate în văpaia discuțiilor de colaboratorii acestei reviste au fost răstălmăcite sau considerate prea îndrăznețe, dar niciodată nu s'a putut nega nivelul ridicat al „Paginilor”, care au săltat, cel puțin cu o măsură, nivelul general al producției literare și culturale din Ardeal. Aceasta se datorește numai și numai talentelor grupate în jurul acestei publicații, care au tras brazdele cele mai groase pe câmpul literelor transilvane de câțiva ani încoace. Cine vrea să se convingă de acest adevăr, să citească volumele scriitorilor grupați în jurul „Paginilor”, precum și colecția revistei.

Din caietul de față, ne permitem să transcriem poezia d-lui Teodor Murășanu „Noi, stâncile...” fără comentarii.

Vezi aburii, norii
Cât depărtările, adâncile —
Asemeni lor, voi, călătorii,
Noi, stâncile!

Nemărginirea apelor, marea
Și 'n oglinda ei chipul, —
Voi, mugetul și clătinarea,
Noi, țărnul, nisipul...

Voi, foamea, puhoiul, lăcustele,
Răscoalele vântului...
Noi, holdele, fânețele, pusele,
Mircasma pământului.

Bulbuce-vi-se gușile cât Marea Moartă,
Reînvie-și trecutul, păgânii, —
Voi, trecătorii grăbiți pe la poartă,
Noi, stâlpii, bătrânii.

Voi, spaima, neliniștea, urile,
Scălpirea 'nșelătoare, sunetul,
Noi, Mureșul, tăcerile, pădurile,
Fulgerul, tunetul...!

Peste albul nepătat al zăpezilor,
Voi, ghiara ce-aduce pierzania,
Și lanțul cu scârțâitul obezilor, —

Noi, Transilvania...!

Mășterul Manole, anul II, Nr. 10, Decembrie 1940.
— Este cea mai serioasă, mai bogată și mai variată re-

vistă tinerescă. Cine vrea să se convingă de acest fapt, n'are decât să răsfoiască numărul prezent, din care, pentru a-i fixa nivelul, reproducem poezia *In aur vișiniu* de Mihai Beniuc.

In aur vișiniu de toamnă calmă
Dajam de galbeni joacă vântu 'n palmă.
Inscriu cocori pe cer o urmă ștearsă,
Foșnește frunza veștedă și arsă.

Brândușile se 'mbie de subt foi,
Și ochii le sărută cu tristeți —
Cărări și bănci, de-acuma rămâneți
Să putreziți în ploaie și noroi.

Eu unul am să plec de-aici departe,
O mândră de demult mi-a scris o carte,
Mă chiamă să mă duc în țara ei,
În țara ei de stei și de schintei.

Stă surghiunită vesela vieață
Acolo 'n mănăstirea ei de ghiță,
De flori de stele scapără livada,
În iarb'albastră Albă-ca-zăpada.

Așteaptă, tot așteaptă fără preget
Înel de aur greu să-i pun în deget,
Și să privim cum cea mai mândră stea
Din ceruri va cădea la nunta mea.

Vieața Ilustrată, anul VIII, Nr. 2, Februarie 1941. — Este singura revistă care, din grija și cu binecuvântarea P. S. Sale Episcopului Nicolae Colan, continuă să apară la Cluj. Astăzi, această revistă bine întocmită dar aspru cenzurată, are pentru noi o semnificație cu totul deosebită: este singura pâlpăire de lumină românească într'o mare de întuneric cutropitor. Din acest motiv, asemeni împăratului din poveste, noi ne apropiem de ea cu un ochiu care ne plânge, și unul care ne râde. Dar ochiul nostru intristat va plânge atât de mult și de amar încât, odată și-odată, lacrimile lui, prefăcute în potop răzbunător, vor spăla rușinea pumnalului infipt în inima pământului nostru. Până atunci, în ziua viforului răzbunător, „Vieața Ilustrată” rămâne nădejdea noastră a tuturor.

Grigore Popa

Redacționale

Pornim la drum increzători în destinul nesmului nostru și cu conștiința unei misiuni, în funcție de momentul istoric pe care-l trăim. O misiune a cărei povară apasă pe umerii tuturor vârstarelor acestui popor, de orice vârstă, de orice profesiune, deci și ai scriitorilor. S'ar putea spune într'un anumit sens, mai cu seamă ai scriitorilor.

Alături de noi stau o seamă din echipa vechiului „Luceafăr” și mulți dintre cei tineri, energiile de astăzi și de mâine ale literaturii ardelenne și românești în general. De asemenea, stegarul „Luceafărului” de odinioară, d-l Octavian C. Tăslăuanu, ne-a dat „binecuvântarea” sa. Și sperăm că, în lunile viitoare, rândurile noastre vor spori, pentru ca să se împlinească întru toate porunca supremă a momentului și pentru ca lucrarea noastră să se îmbunătățească cu fiecare număr tipărit.

Spre a nu risca să periclitàm dănuirea acestei reviste, vom realiza treptat programul ce ne-am făcut. De aceea apărem deocamdată lunar, nu de două ori la lună, cum se tipărea vechiul „Luceafăr”, și tot de aceea nu vom da încă ilustrații în text, mărginindu-ne doar la podoaba unor desene „en-tête”, precum și la aceea a unor ocazionale reproducteri plastice.

Realizarea întregului program depinde însă și de bunăvoința cu care ne vor întâmpina cetitorii, și de înțelegerea pe care o va putea găsi întreprinderea noastră la acele persoane și instituții fără sprijinul cărora asemenea publicații nu pot exista în mod demn și util. Ne place să credem că nu ne vor lipsi nici bunăvoința și nici înțelegerea pe care le solicităm.

Acestea sunt puterile și nădejtile cu care pornim la drum.

*

Coperta și desenele din acest număr sunt executate de d-l Coriolan Munteanu.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL I, Nr. 1.

APRILIE 1941.

SUMARUL

Luceafărul : Cuvânt de început	Pag. 1
Grigore Popa : Semnificația Luceafărului	" 2
Gherghinescu Vania : Pe răbojul neamului (versuri)	" 5
I. Agârbiceanu : Denii (schiță)	" 6
Teodor Murășanu : Crivăț (versuri)	" 8
George Popa : Crăișor de munte (versuri)	" 9
Victor Papilian : Povește de toamnă (nuvelă)	" 10
I. V. Spiridon : Rugăciune pentru Fata Albă (versuri)	" 17
Petre Pascu : Murăș, lotru blăstămat (versuri)	" 17
Dimitrie Danciu : Aspect de toamnă (versuri)	" 18
Ionel Olteanu : Cosiță de neguri (versuri)	" 18
Ioan Negoitescu : Prin aerul spart de obuze (versuri)	" 19
Vasile Netea : Copilăria și tinerețea lui Ilarie Chendi	" 20

TEXTE ȘI SCRISORI

Olimpiu Boitoș: O scrisoare a lui G. Dima către A. Bârseanu Pag. 23

GÂND ȘI FAPTĂ

Victor Iancu: Dela cultura majoră la literatura calendarelor . . . . . Pag. 25

CRONICI

Vasile Gionea: Cronica literară (Un poet discret: Gherghinescu Vania) Pag. 30

Nicolae Balca: Cronica filosofică (Existență și adevăr la S. Kirkegaard) . . . . . " 33

Sabin Sibianu: Cronica muzicală (Reuniunea de muzică G. Dima) " 35

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

Teodor V. Păcățian (Olimpiu Boitoș); Jubileul „Unirii” dela Blaj (Ionel Neamtzu); I. Agârbiceanu: Amintirile (I. Verbină); Revista revistelor (Grigore Popa); Redacționale.

EXEMPLARUL LEI 30.—